

Kültürel Olarak Farklı Ailelerle Psikolojik Danışma ve Türk Aile Yapısında Kültürün Rolü*

Counseling with Culturally Different Families and Role of the Culture in Turkish Family Structure

Birsen ŞAHAN¹, Turan AKBAŞ²

¹ Sorumlu Yazar, Dr. Öğr. Üyesi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Ereğli Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, Ereğli/Zonguldak, Türkiye, birsen.sahan@beun.edu.tr

² Prof. Dr., Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, Sarıçam/Adana, Türkiye, ozan@cu.edu.tr

Geliş Tarihi:11.12.2017

Kabul Tarihi:24.11.2018

ÖZ

Tüm insanlar, bireysel kimliklerinin yanı sıra, içinde var oldukları grubun kimliğine ve evrensel kimliğe de sahiptirler. Bireyler bu kimlikleri arasında geçişler yaşarken psikolojik danışmanlar çoğunlukla danışanlarının yalnızca bireysel ya da evrensel olan kimliğine odaklanabilmektedir. Bu durum, bireylerin grup kimliklerinin ve içinde yaşadığı toplumun ortak özelliklerini bünyesinde taşıdığı gerçeğinin arka plana itilmesine neden olabilmektedir. Kültürel olarak kendisinden farklı bireylerle ya da ailelerle çalışırken psikolojik danışmanların dikkat etmesi gereken bazı noktalar bulunmaktadır. Farklı kültürel değerlere sahip iki birey evlendiği zaman içinde yaşadıkları toplumun kültürel özelliklerini, değer yargılarını ve kültürel kimliklerini evlilik yaşamlarında devam ettirmektedir. Psikolojik danışma sürecinde eşler arasındaki kültürel farklılıkların yanı sıra eşler ya da aile ile psikolojik danışman arasındaki kültürel farklılıklar da süreci etkileyebilmektedir. Psikolojik danışmanın, aile üyelerinin kültürel değerlerini göz ardı etmesi, aileyi yanlış anlamasına ve hatta var olan durumundan daha sorunlu olarak değerlendirmesine yol açabilmektedir. Bu çalışmada, aile psikolojik danışmanlığında kültürel faktörler, kültüre duyarlı psikolojik danışman yeterlikleri ve Türkiye’de aile yaşamında kültürel özellikler alan yazın ışığında incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda kültürel olarak farklı ailelerle çalışan psikolojik danışmanların sahip olması gereken özellikler ve psikolojik danışma sürecinde dikkat edilmesi gereken noktalar ve Türkiye’de aile yaşamında kültürün etkisi ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kültür, aile, aile psikolojik danışmanlığında kültürel duyarlılık, Türkiye’de aile yapısında kültürel özellikler.

ABSTRACT

All people have group and universal identity as well as their individual identity. Individuals switch between these identities although many consultants and therapists only focus on individuality or universal identity of clients. This situation leads to push into the background of clients’ group identity and the fact that its body of common characteristics of the society. When two people who have different cultural values married, they will continue their culture specific values and cultural identity in their marriage life. Cultural differences between spouse or family and counselor will affect the consultation process in family therapy. Ignorance of family cultural values by the counselor can lead to misunderstand of the family and can be seen as a family is more problematic than existing condition. In this study, importance of being sensitive to culturally different families in counseling, competence of multicultural counselor, and

* Bu çalışma 2-4 Haziran 2016 tarihleri arasında İzmir’de gerçekleştirilen 1. Uluslararası Evlilik, Çift, Aile Danışmanlığı Kongresi’nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

cultural properties of Turkish families were examined. For this purpose, counselors' features working with families and individuals from different cultures and points that need to be considered, the effect of culture in Turkish family are discussed in this article.

Keywords: Culture, family, cultural sensitivity in family therapy, cultural properties of families in Turkey.

GİRİŞ

Biyopsikososyal bir varlık olarak insan, bedenindeki, ruhsal dünyasındaki ve sosyal çevresindeki değişimlerden etkilenen karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu üç sacayağı birbiriyle ilişkili olup herhangi birisindeki dengesizlik ya da karşılanmayan ihtiyaçlar diğer ayakları da olumsuz etkilemekte ve birey bozulan dengesini tekrar sağlamak için çaba sarf etmek durumunda kalmaktadır. Bireyin bedenindeki değişimin yani biyolojik ayağındaki dengesizliğin ruhsal sağlığına etkisini fark etmesi, sosyal çevresinden elde ettiği öğretilerin ruhsal sağlığını nasıl etkilediğini fark etmesinden daha kolay olabilmektedir. Birey sosyalleşme sürecinde diğerleri ile kurmuş olduğu ilişkiler neticesinde, içinde yetişmiş olduğu toplumun değerlerini, inançlarını ve tutumlarını benimseyerek bunların değişmez doğrular olduğunu kabul etme eğilimi göstermektedir. Farklı kültürlerden insanlar bir araya geldiğinde ise tek bir gerçek yerine, kişilerin içinde yaşadığı bağlama göre göreceli doğrular ortaya çıkmaktadır (Sue, Arredondo ve McDavis, 1992).

Postmodern yaklaşımın sonucunda ortaya çıkan yapılandırmacı anlayışa göre gerçeklik herkes tarafından kabul gören tam ve değişmez nesnel yapılar olarak algılanmak yerine, karşılıklı ilişkiler neticesinde bireylerin etkileşimlerine dayalı olarak zihinlerinde geliştirdikleri öznel yapılar olarak algılanmaya başlanmıştır. Her insanın kendine özgü bir yaşam şekli, bilgiyi kendine göre anlamlandırma şekli vardır. Bilginin yapılandırılmasında kültürün önemli bir işlevi vardır. İnsan düşüncesi, yaşantıları ve sosyal etkileşimleri neticesinde gelişir. Birey, bu deneyimler ve kültürel etkileşimler sonucunda yaptığı yorumlamalar aracılığıyla dünyayı anlamlandırır. Anlamlandırma sürecinde bilgi, inanç, değerler, tutumlar belirleyici role sahiptir. Bu nedenle insan davranışı tek bir neden sonuç bağıyla açıklanamaz. Öznel algılara, bireyin içinde yaşadığı bağlama önem verilmesi insan doğasını anlamaya çalışan psikoloji bilimini etkilemiştir (Dwairy, 2006; Kararımak ve Aydın, 2007).

İnsan yaşamında kültürün önemli bir yeri olduğunu ve bireyin kültürden bağımsız düşünemeyeceğini belirten çok kültürlü psikolojik danışma ve terapi yaklaşımı, mevcut kuramların ırk, cinsiyet, sosyoekonomik statü, dini inanış gibi farklılıklara göre çeşitli kültürlerden gelen danışanların bazı ihtiyaçlarını karşılayamayacağını belirtmektedir (Cheung, 2000; Pope-Davis ve Constantine, 1996; Sue, Ivey ve Pedersen, 1996). İnsan olmasının doğası gereği hem psikolojik danışmanın hem de danışanın içinde yaşadıkları toplumun kültürel özelliklerini psikolojik danışma sürecine yansıtması kaçınılmazdır. Ancak özellikle psikolojik danışmanın kendi kültürünü danışanın kültürüyle kıyaslaması ve üstün görmesi, kendi kültürel özelliklerinin farkında olmaması, danışanın kültürel özelliklerine ön yargıyla ve yargılayıcı tutum içinde yaklaşması, tek ve gerçek doğruyu kendi kültürüne ait özellikler olarak görmesi, danışanın kültürel özelliklerine duyarsız kalması terapötik ilişkinin zarar görmesine neden olmaktadır (Pedersen ve Ivey, 1993).

Küreselleşen dünyada her ülkede her kültürden insana rastlamak artık olağan bir durumdur. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte iletişim yollarının artması, uluslararası ulaşımın kolaylaşması, çeşitli nedenlere bağlı olarak göçlerin artması sonucunda toplumlar çok daha çeşitlenmiştir. Artan bu etkileşimler sonucunda çeşitli kültürlerden evli çiftlere ve farklı ülkelerde farklı kültürden bireylere rastlamak olağan bir durum olmuştur. Yaşanan bu değişimler psikolojik danışma sürecine de yansımaktadır. Özellikle farklı kültürden gelen danışan ve psikolojik danışmanların sahip oldukları değer kalıpları psikolojik danışma sürecini etkilemekte ve bu da uygulamaların en önemli engeli haline dönüşebilmektedir (Corey, 1996).

Bu bağlamda bu çalışmada aile psikolojik danışmanlığında kültürel faktörler, çok kültürlü psikolojik danışmanların sahip olması gereken özellikler ve Türkiye’de aile yaşamında kültürel özellikler alan yazın ışığında incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda kültürel olarak farklı ailelerle çalışan psikolojik danışmanların yeterlikleri, psikolojik danışma sürecinde dikkat edilmesi gereken noktalar ve Türkiye’de aile yaşamında kültürün rolü ele alınmıştır.

1.1. Aile Psikolojik Danışmanlığında Kültürel Faktörler

Kültür, bireyin yaşadığı toplum içinde uzun zaman sürecinde oluşmuştur ve gelenek ve davranışların birikimini ifade etmektedir. Farklı kültüre sahip bireyler, içinde yaşadıkları toplumdaki etkiledikleri gibi içinde buldukları toplumu da etkilemektedirler. Bireyler, dolayısıyla aileler hem gelişimsel hem de psikolojik olarak kültürel bağlamdan izole olarak yaşayamazlar (Bornstein ve Güngör, 2009). Aynı toplumdaki bile olsa ilişki içindeki her birey aslında farklı yapıya sahip ailelerden geldikleri için kültürel farklılıklar her durumda yaşanabilmektedir. Ancak bu farklılığa bir de farklı etnik kimlik, din, kuşak, sosyoekonomik statü gibi farklılıklar eklendiğinde kültürün bireyler üzerindeki etkisi daha da artmaktadır. Bu etkileşimler sonucunda her ne kadar sosyal tutumlar değişse de kültürel farklılıklar ilişkiler üzerinde baskı oluşturabilmektedir.

Psikolojik danışma süreci kuramsal temellere dayanan bir uzman konumunda olan bir diğerinin/diğelerinin yardım talebinde bulunduğu kişiler arasında gerçekleştiği profesyonel bir süreçtir. Kendisi de bir yaşantı geçirmiş ve bir kültürün parçası olan psikolojik danışmanlar, farkında olarak ya da olmayarak kimi zaman kuramsal temellerin dışına çıkarak kendi kişilik özelliklerini, tutumlarını, değer yargılarını psikolojik danışma sürecine dâhil edebilmektedir (Akdoğan ve Ceyhan, 2011). Psikolojik danışmanın kendi kültürel değerlerini sürece yansıtmasının yanı sıra danışanın/danışanların kültürel değerleri hakkında bilgi sahibi olmaması da psikolojik danışma sürecini etkileyebilmektedir.

Farklı kültürlere sahip bireylerle ve ailelerle çalışırken psikolojik danışmanların kendi kimliklerinin sürece olan yansımalarına ve de danışanlarının yaşantılarında kültürün etkilerine duyarlı olması gerekmektedir. Psikolojik danışmanın öncelikle kendi kültürel durumunun, kültürünü ön plana taşıyıp taşımadığının, kültürünün psikolojik danışma sürecine yansımalarının farkında olması gerekmektedir (Vontress ve Jackson, 2004). Birçok psikolojik danışman için farklı kültürde bireylere psikolojik danışma yardımı sunmak oldukça güç olabilmektedir. Bu güçlüğü sebebi psikolojik danışman ile danışan arasındaki kültürel farklılıklardan kaynaklı olabileceği gibi çiftlerle ya da aile ile yapılan psikolojik danışma oturumlarında çiftler arasındaki kültürel farklılıklardan da kaynaklı olabilmektedir (Carr, 2006; Olver, 2012).

Farklı etnik gruplardan ya da alt kültürlerden gelen aileler, içinde yetiştikleri kültürün iletişim biçimlerini, problem çözme becerilerini, kurallarını, rollerini ve rutinlerini benimseyip içselleştirmektedir. Kültürel farklılıkların fazlalığı ya da aynı kültürden de olsa bulunduğu kültüre aynı oranda adapte olamama çiftler arasında gerginlik yaşanmasına neden olabilmektedir (Olver, 2012). Yaşanan bu gerginlik yalnızca dil ya da dini inanç konusunda değil, duyguların ifade edilmesi, çatışmaların ifade edilmesi ve yönetilmesi, çocuk yetiştirme gibi ebeveynlik rolleri, ne zaman ve hangi özel günlerin kutlanacağı gibi pek çok konuda farklılıkları içinde barındırabilmektedir (Sullivan ve Cottone, 2006).

Farklı kültürlere sahip çiftlerin yaşadığı sorunun temelinde, dışsal nedenlerin mi yoksa içsel nedenlerin mi etkili olduğu psikolojik danışma sürecinde ele alınması gereken önemli konulardandır. İletişim sorunları, başarısızlık, çatışma yaşama gibi nedenlerle aile ya da çift danışma almaya gelmişse bunun için farklı kuramsal yaklaşımlar kullanılabilir. Ancak ırkçılık, dışlanma gibi dışsal nedenlere bağlı olarak psikolojik danışma yardımı almak için gelmişlerse bunun için kültüre özgü yaklaşımlar kullanılması gerekmektedir. Ayrıca ailenin farklı kültürel özelliklere sahip bireyler ya da gruplarla yaşadığı etkileşim sonucunda oluşan kültürel değişim yani kültürleşme düzeyi dikkate alınmalıdır. Kültürleşme neticesinde bireyin ya da ailenin

tutum, davranış ve değerlerinde değişimler olacaktır. Eğer ki kültürleşme oranı yüksekse aile ile daha farklı kuramsal yaklaşımlar ele alınabilir. Crippen (2011) farklı kültürel geçmişe sahip evli bireylerin katılımı ile yapmış olduğu nitel çalışmada bireylerin kültür şoku yaşadıkları sonucuna ulaşmıştır. Birbirinden farklı kültürlere sahip çiftler aynı kültürden olup da başka bir yere göç eden çiftlerden farklı olarak kendilerini dışarıda kalmış hissettiklerini, kültürel kayıp ve bölünmüşlük yaşadıklarını belirtmektedir. Diğer aile üyelerinin arasında kendilerini sürekli olarak farklı kimlik statüsünde yalnız ve izole olmuş hissetmektedirler. Özellikle önemli geleneksel günlerde, tatillerde, yemek vakitlerinde bu yalnızlığı ve farklılığı daha fazla hissetmektedirler. Bu dinamik kendi kültürü içinde yaşamaya devam eden eş tarafından belirgin olarak hissedilmemektedir. Yaşanan olumsuzluklara rağmen farklı kültürel ortamlarda bulunmak çiftler için heyecan verici ve farklılıkları kabul etme, insanları değiştirmekten çok onları anlamaya çalışma, empati kurma, çocuklarını farklı kültürleri öğretmekten çok onları kültürel farklılıklarını keşfetme, farklı ortamlara daha çabuk uyum sağlama gibi zengin yaşantılar da sunabilmektedir (Crippin, 2011).

Psikolojik danışma oturumları psikolojik danışmanın kendisini de sürece dâhil ettiği bir ortamda gerçekleşmektedir. Bu durumda psikolojik danışmanın kendi kültürel değerlerini sürece dâhil etmemesi imkânsız gibi görülmektedir. Psikolojik danışmanın kültürel duyarlılığa sahip olmaması durumunda psikolojik danışma süreci farkında olunsun ya da olunmasın sekteye uğramaktadır. Ancak kendi kültürel değerlerinin farkında olan psikolojik danışmanlar bu etkileri olabildiğince aza indirebilmektedir. Olver ve Baugh (2006; akt. Olver, 2012), genellikle kendi kültürümüzün farkında olamayacağımızı çünkü kültürün bizim bir parçamız olduğunu ve bu durumun kültürümüzü “normal” olarak değerlendirmemize yol açacağını belirtmektedir. Ancak bunu sorgulanmadan kabul edip farklı kültürdeki danışanların duygu, düşünce ve davranışlarının “yanlış” olarak değerlendirilmesine ve hatta olduğundan daha patolojik görülmesine sebep olabilmektedir (McGoldrick ve Giordano, 1996). Yapılan çalışmalar azınlık kültüründen danışanların % 50’sinin, çoğunluk kültüründen gelen danışanların ise % 30’unun psikolojik danışma sürecini ilk oturumdan sonra bıraktığını göstermektedir (Sue ve Sue, 2008). Danışanların psikolojik yardım sürecini erken bırakmalarının birçok farklı nedeni olabilmektedir. Psikolojik danışmanın kendi kültürel değerlerinin psikolojik danışma sürecine nasıl yansıdığına farkında olmaması ya da danışanının kültürüne duyarlı olmaması bu nedenlerden biri arasındadır. Bhugra ve De Silva (2000) toplumun baskın olduğu kültürden farklı bir kültüre sahip ailelerle çalışırken, danışanların psikolojik danışma sürecini bırakmalarında psikolojik danışmandan ve danışandan kaynaklı olabilecek engelleri:

- Psikolojik danışmanın, destek almaya gelen tüm aileleri baskın olan grupla aynı özelliklere sahip olarak değerlendirmesi (diversity blindness),
- Psikolojik danışmanın, azınlık grubuna mensup olan ailenin yaşadığı tüm sorunların azınlık statüsünde olmasından ya da ayrıcalıklara sahip olmamasından kaynaklanabileceğini farz etmesi (diversity consciousness),
- Danışma sürecinde danışanın yaşadığı duyguların, psikolojik danışmanın ırkından, cinsiyetinden ya da farklı kültürel özelliklere sahip olmasından kaynaklanması (diversity transference),
- Psikolojik danışmanın danışana karşı duygularının, danışanın farklı kültürel özelliklere sahip olmasından kaynaklanması (diversity counter-transference),
- Psikolojik danışmanın bir taraftan yardım etmek isterken diğer taraftan gücü kontrol etme ihtiyacı hissetmesi (diversity ambivalence),

- Kendisi de azınlıktan olan psikolojik danışmanın, danışanın tüm problemlerinin azınlık grubuna ait olmasından kaynaklandığını sanması (over-identification) ve
- Kendisi de azınlıktan olan psikolojik danışmanın kendi etnik yapısını ve danışanı için bunun ne anlam ifade ettiğini inkâr etmesi (identification with oppressor) sürecin sağlıklı ilerlemesini engelleyecek durumlar olarak sıralamaktadır.

Psikolojik danışmanın bu durumların üstesinden gelebilmesi ancak kendi kendini analiz etmesi, düzenli olarak süpervizyon alması ve eğitimler alması ile mümkündür. Farklı kültürlerden danışanlarla çalışma konusunda yeterli bilgi ve beceriye sahip olmayan psikolojik danışmanlar etik dışı davranmanın yanı sıra danışana zarar verme konusunda da risk oluşturmaktadır (Estrada, Durlak ve Juarez, 2002). Psikolojik danışmanın öncelikle kendi kültürel değerlerinin farkında olması, kendi aile sistemini iyi değerlendirebilmesi, kendi değer inanç yargılarının farkında olması, farklı etnik, dil, din ve ırka sahip bireylerle çalışma konusunda kendini değerlendirebilmesi gerekmektedir (Holcomb-McCoy, 2004; Pope-Davis, Reynolds, Dings ve Nielson, 1995).

Psikolojik danışmanın, danışanın kültürel farklılığına duyarlı olmaması durumunda danışan da bazı olumlu ya da olumsuz tutumlar içine girebilmektedir. Danışan, psikolojik danışmana ya düşmanca davranışlarla ya da pasif tepkilerle karşılık verebilir ya da müdahaleyi reddedebilir. Bu durumda danışan psikolojik danışmandan kaynaklı olarak *direnç* geliştirebilir. Hatta bazı durumlarda danışan psikolojik danışmanın dilini anlamakta direnebilir. Bazı durumlarda ise danışan psikolojik danışmana insanüstü güçler atfedebilmektedir. Bu tür bir inanç sergileyen danışan psikolojik danışmanı memnun etmek için kendi kültürel değerlerini reddederek kendisine uygun olmasa bile baskın olan kültüre uygun değerleri, tutumları ve davranışları kabul etme çabası içine girebilir. Ya da danışan kendi değerlerini, tutumlarını ya da davranışlarını yeni duruma adapte ederek yeni stratejiler ve beceriler geliştirerek baskın kültür içinde daha işlevsel olacak davranışlar sergileyebilir (Abandoned Infants Assistance [AIA] Resources Service, 1996).

Biyopsikososyal sistemler teorisine göre bireyler doğdukları aile ve toplum sisteminin bir parçasıdır ve bu sistemlerle sürekli etkileşim halindedirler. Birey doğduğu andan itibaren aldığı açık ve örtük mesajlar yolu ile kendine ve içinde bulunduğu topluma yönelik farklı tutumlar geliştirir (Pinsof ve Lebow, 2005). Örneğin yaşadıkları olaylar karşısında bireylerin kendi davranışlarının sorumluluğunu alıp almamaları toplulukçu ya da bireyci bir kültüre sahip olup olmamalarına göre değişebilir. Birey yaşadığı toplumla uyumlu bir biçimde yaşamını sürdürebilmek için bir süre sonra içinde yaşadığı toplumun yapısına uygun davranışlar sergilemeye başlamaktadır. Bu durum, kültürel özelliklerden birinin iyi diğerinin kötü olduğu anlamına gelmemektedir. Önemli olan bu eğilimlerin bireyin yaşamına olan etkisinin anlaşılmasıdır (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014). Danışanlar psikolojik danışma sürecine, edinmiş olduğu bu değerleri yansıtan duygu düşünce ve davranış kalıplarıyla gelmektedir. Aile sistem teorisine göre psikolojik danışma sürecinde ister bireyle ister aile ile çalışılsın yaşanan sorun ele alınırken danışanın ilişki içinde olduğu kişilerle olan etkileşimine odaklanılmalıdır. Ailenin ya da aile üyesinin sergilemiş olduğu davranış, toplumsal sistem ya da aile sistemi içinde işlevsel bir yapıya sahip olabilmektedir (Krause, 2002). Özellikle farklı kültürel özelliklere sahip ortamlarda yetişmiş çiftlerin yaşadıkları sorunlarla, sahip oldukları kültürel değerler arasında önemli bir ilişki olabilir. Kimi zaman psikolojik danışmanlar farkında olmadan toplum tarafından kabul gören bilgilerle danışanın yaşadığı sorunu ele alabilmektedir. Psikolojik danışma sürecinde ailelerle çalışırken psikolojik danışmanların göz önüne alması gereken unsurları Sue ve Sue, (2008, s. 205-207) şu şekilde sıralamaktadır:

1. Yardım talep eden aileler farklı birçok kültürel değerlere sahip olabilirler. Grupların değerlerinin soydan gelip gelmediği, birey merkezli olup olmadığı hem aile için hem de psikolojik danışman için ele alınması gereken önemli tanımlardır.

2. Aileler, kültüründen, sosyal alanlarından ve politik boyutlarından ayrı düşünülemezler. Geleneksel tanımlar, çekirdek aileleri heteroseksüel yapıda, uzun soluklu, kendi biyolojik bebeklerini dünyaya getiren, babanın ekonomik desteği sağladığı aileler olarak tanımlamaktadır.

3. Psikolojik danışman kendisinden farklı etnik grupla çalışırken ailenin, aile kavramını nasıl tanımladığına, ailenin sahip olduğu değerlerin neler olduğuna dair detaylı bilgi almalı ve fazlaca aileye odaklanmalıdır.

4. Geleneksel kültürel aile yapısı ve geniş aile bağlarına özellikle dikkat edilmelidir. Azınlık olan ailelerle çalışırken eş, ebeveyn çocuk, kardeş ilişkilerine farklı bir kültürel bakış açısıyla bakılmalıdır.

5. Psikolojik danışman kendi bakış açısından bakarak ailelere önyargı ile yaklaşmamalı ve yargılamamalıdır.

6. Birçok azınlık gruplarında, kadının annelik rolü eş rolünden daha fazla önem taşımaktadır. Örneğin ailedeki çocukların varlığı çiftlerin bir arada kalmasını sağlıyor olabilir, bu nedenle annelik daha ön plana çıkan bir rol olabilir. Sosyal eşitliğe inanan psikolojik danışman bu durumda eşler arasında eşitliğe dayanan bir ilişki olmadığı gerekçesiyle çiftin sağlıklı bir ilişkileri olmadığı konusunda onları yargılamamalıdır.

7. Psikolojik danışman danışanın azınlık grubunda ve kültüründe yer alan ve danışana destek olabilecek bağlantıları ve yapıları araştırmayı unutmamalıdır.

8. Yardım birçok farklı şekilde yapılabilir. Psikolojik danışma sürecinde amaçlar ve teknikler danışanların ihtiyaçlarına göre düzenlenmelidir. Psikolojik danışmanlar, alışkın olmadıkları yönde davranmak yerine her zaman uyguladıkları yöntemleri uygulamaya devam etmek isteyebilirler. Ancak burada danışanın ihtiyaçları ön planda olmalıdır.

9. Aileler ve danışanlar için etnik kimliğin önemi değerlendirilmelidir. Genç bireyler ve yetişkinler arasındaki birçok gerilim ve çatışma genellikle kültür çatışmasından kaynaklanmaktadır. Bu çatışmalar patolojik değildir. Kültürleşme etkili bir güçtür ve özellikle çocuklar akranları tarafından etkileneceklerdir.

10. Etkili bir psikolojik danışman, danışanların farkındalıklarını artırmalı ve destek kaynaklarını (aile, arkadaş, dini inanç) kullanabilmelidir. Hem danışan hem de psikolojik danışman farklı etnik gruplara sahip olmanın hem avantajlarının hem de dezavantajlarının farkında olmalıdır.

11. Azınlık grubundan bir birey ya da aile ile çalışırken psikolojik danışman yaratıcı olmalı ve ailenin ihtiyacına göre uygun müdahale teknikleri geliştirebilmelidir. Örneğin dolaylı iletişimin hâkim olduğu geleneksel Asya kökenli Amerikalı ailelerle çalışırken direk yüzleştirmeler ve yorumlamalar yerine daha ince nüansların yakalandığı ve dolaylı iletişimin tercih edildiği yollara başvurulabilir.

Yukarıda da belirtildiği gibi psikolojik danışmanın, aile üyelerinin kültürel değerleri ve aktarımları üzerine derinlemesine çalışması gerekmektedir. Ayrıca her bir çiftin aile haritası çıkarılarak genogramlar üzerinden üç nesil öncesine gidilerek kök ailelerinden yansıyan aktarımları, sorun teşkil eden örüntülerin kültürel olup olmadığı, aile içi iletişim örüntüleri ve değerleri keşfedilmeli ve netleştirilmelidir. Çiftlerin birbirlerinin kültürel aktarımları hakkında farkındalık kazanmaları, yaşanan soruna farklı pencereden bakabilmeleri konusunda destek olunması, kültürel aktarımları hakkında konuşmalarının sağlanması, kök ailelerinden aktarılan örüntülerin çekirdek aileleri içindeki yansımaları, bu aktarımların hangilerini sürdürmek

istedikleri hangilerini sürdürmek istemedikleri, kök aileden aktarılan güç kaynakları, ilişkilerini kuvvetlendirmek için birbirlerini aktif dinlemeleri, yanlış yorumlanan davranışların yeniden çerçevelenmesi, çiftlerin birbirlerine daha nötr bakmalarının sağlanması üzerinde çalışılmalar yapılabilir (Crippen, 2011).

Psikolojik danışma sürecinde yeniden yapılandırma yoluyla danışandan öğrenme ve danışanla çalışma yolu aranmalıdır. Bu sayede yaşanan sorunun baskısı en aza indirilmeye çalışılmalı ve nihai olarak bireyleri, aileleri, grupları ve organizasyonları özgürleştirerek yeni düşünme, duygu ve davranış yolları oluşturulmalıdır. Kişilerin kendi kültürel çerçeveleri içinde ve diğer insanların bakış açılarına saygı duyarak amaçlı bir şekilde yaşamaları üzerinde durulmalıdır. Farklılıklara aşırı vurgu yapmak, bireyleri kalıplara sokmaya ve dışlamaya; benzerliklere aşırı vurgu yapılması ise daha zayıf olan grubun güçlü olan tarafından sömürülmesine ve bu grupta yer alanların kültürel kimliklerini kaybetmesine neden olabilir. Benzerliklere ya da farklılıklara aşırı vurgu yapmak yerine her iki yönü de kombine etmek gerekir (Sue, Ivey ve Pedersen, 1996).

1.2. Türkiye’de Aile Yaşamında Kültürel Özellikler

Kültürel olarak öğrenilen normlar, değerler, tutumlar, gelenekler görenekler aynı sosyal ortamda yaşayan bireylerin birbirine benzer benlik yapılarına sahip olmasına yol açmaktadır. Buna bağlı olarak kültürel özellikler ülkelerle özdeşleştirilmekte ve bir ülkede yaşayan bireylerin tümü aynı özellikleri taşıyormuş gibi algılanmaktadır. Ancak bir ülkenin alt grupları arasında hatta aileden aileye bile kültürel özellikler farklılık gösterebilmektedir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014). Bir ülkede gözlemlenen kültürel özellikleri tamamen diğer ülkelerin kültürel özelliklerinden ayırtmak da, tüm ülkelerin kültürel özelliklerini aynı saymak da doğru bir yaklaşım değildir. Her ülkenin kendine özgü kültürel özellikleri olabileceği gibi diğer ülkelerin kültürel özelliklerine benzer yanları da bulunmaktadır. Bazen de bir ülkede yaşayan bireylerin tümünün aynı özelliklere sahip olduğu varsayılarak genellemeler yapılmaktadır. Bu tutum o ülkede yaşayan insanlara ön yargıyla yaklaşılmasına neden olmaktadır. Aynı kültür içinde çeşitlilikler ve bireysel farklılıklar olması olağan bir durumdur (Dwairy, 2006). Bu bağlamda bu başlık altında Türkiye’de yaşayan aile yapısına ilişkin kültürel özellikler genel bir çerçevede tanımlanmıştır.

Türkiye’de aile dinamikleri hızlı değişimler göstermektedir. Yaşanılan bölge, ekonomik koşullar, eğitim düzeyi, etnik yapı gibi pek çok değişkene bağlı olarak aile yapıları birbirinden farklılık göstermektedir (Beşpınar, 2014, s. 112; Sunar ve Fişek, 2005). Türkiye’nin Avrupa ile Asya’yı bağlayan olması, bölgenin stratejik önemini etkilediği kadar, bu durum sosyal ve kültürel anlamda bireylerin ve ailelerin etkilenmesine de neden olmaktadır. Ayrıca farklı etnik kökenden, dinden, farklı bölgelerde farklı özelliklere sahip birçok birey Türkiye’de yaşamaktadır (Mocan-Aydın, 2000). Türkiye’ye yapılan dış göçlerin artması; eğitim, istihdam, sağlık olanaklarından yararlanma, daha iyi yaşam koşullarına sahip olma isteği, kent yaşamının çekiciliği, terör olayları, toprakların miras yolu ile bölünmesi, ulaşım ve iletişim ağlarının gelişmesi gibi pek çok nedene bağlı olarak da iç göçlerin artması (Çelik ve Murat, 2014; Şen, 2014) aile yapılarında değişimler yaratmaktadır.

Türkiye’de göçler sonucunda halkın büyük bir kesimi şehirlerde yaşamaya başlamıştır. Ancak şehirleşme göç eden kesimin geleneksel değerlerinden, normlarından ve tutumlarından ayrılmasına mani olmamaktadır. Geniş aileler yerini çekirdek ailelere bıraksa da aileler arasındaki duygusal paylaşımlarda geniş aile özellikleri görülmeye devam etmektedir (Kağıtçıbaşı, 2002). Aile ilişkileri ve akrabalıklar önemli sosyal destekler olarak bilinmektedir. Birçok ailede yakın akrabalar birbirine ve uzaktaki akrabalarına karşı sorumluluk hissetmektedir. Geleneksel kültürel yapıya sahip ailelerde her iki cinsiyetteki çocukların da evlenene kadar aileleriyle birlikte yaşamaları aileler tarafından tercih edilmektedir. Hatta birçok aile, çocukları evlense de onlarla yoğun etkileşim halinde olmayı talep edebilmektedir (Ataca, 2006). Ekonomik koşulların değişmesine, şehir merkezlerindeki nüfusun artmasına,

evli bireylerin kendi çekirdek ailesiyle birlikte yaşamaya başlamasına, kadınların iş yaşamına daha aktif olarak girmesine ve haber kaynaklarına ulaşılabilirliğin artmasına bağlı olarak ebeveyn tutumlarında değişimlerin başladığı gözlenmektedir.

Türkiye'nin farklı bölgelerinde farklı türden evliliklerle karşılaşmaktadır. Cumhuriyetin ilanından sonra 1926 yılında Türk Medeni Kanununun kabulü ile kadın ile erkek eşit haklara sahip olmaya başlamış, tek eşlilik ve resmi nikâh zorunlu hale gelmiştir. Türkiye genelinde tek eşlilik yaygın olsa da bazı bölgelerde çok eşli aileler varlığını sürdürmektedir (Gücük ve diğ., 2010). Türkiye'de farklı dinden, kültürden, sosyal statüden olan bireylerin evlilikleri yasaldır. Hatta kuzenlerle evlenme, akraba evlilikleri, ölen erkek kardeşin eşiyle evlenme serbesttir. Ancak farklı mezheplere ya da etnik kökenlere sahip bireyler evlilik yapmak istediklerinde aileler arasında sorunlar yaşanabilmektedir. Aileler kendi yaşam biçimine yakın kişilerle çocuklarının evlilik yapmasını desteklemektedir. Akraba evliliklerinin aile bağlarını güçlendireceği düşüncesi hâkimdir. Ancak akraba evlilikleri sonucunda eşler arasında rol ve sınır karmaşası ortaya çıkabilmektedir. Özellikle evliliğin ilk yıllarında bu çiftler dengenin kurulması konusunda zorluk ve evlilikle ilgili hayal kırıklığı yaşayabilmektedir (Fışılolu, 2001; Kurter, Jencius ve Duba, 2004).

Eğitim seviyesinin artması ile birlikte hem erkekler hem de kadınlar için evlilik yaşı artış göstermektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK, 2017) tarafından yapılan Türkiye Aile Yapısı Araştırması'na göre Türkiye'de ilk evliliklerin % 37,5'i 20-24 yaş aralığında, % 21,2 ile 25-29 yaş aralığında ve % 17,9 ile 18 yaşından önce yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca toplumun büyük bir kesimi, kadınlar için (% 46.9) ilk evlenme yaşını 20-24 arası, erkekler için (% 53.9) 25-29 olarak belirtmiştir. Eğitim düzeyinin ve sosyo-ekonomik düzeyin artması bireylerin evlilik kararını kendilerinin almasında önemli bir etkiye sahiptir. Eğitim seviyesi düştükçe kendi görüşü sorulmadan; görücü usulüyle; ailenin kararı ile evlenme oranları artmaktadır. Eğitim seviyesinin artması ile birlikte evlenme yaşı artmaya ve eşler arasındaki yaş farkı azalmaya başlamıştır. Ancak buna rağmen özellikle Türkiye'nin bazı bölgelerinde çocuk yaşta evlilikler daha yoğun olarak gözlenmektedir (Doğan, 2009; Durdu ve Yelboğa, 2016; Kağıtçıbaşı, 2000). Eğitim seviyesinin yüksek olması hem kırsal hem de kent yaşamında kız çocuklarının erken yaşta evlenme riskini azaltmaktadır (Beşpınar ve Beşpınar, 2017).

Birey, ailesi ve sosyal çevresi ile kurduğu bağlar sonucunda hem aile içinde hem de sosyal çevresinde çeşitli roller, kurallar ve inançlar edinir. Edinilen bu değerler bir süre sonrasında bireyin yerine getirmesi gereken zorunluluklar ve görevler haline gelebilmektedir. Hem aile üyeleri hem de toplum bireyden görev haline gelmiş bu rolleri sergilemesi yönünde beklenti içine girebilir. Birey edindiği bu değerler sistemi ile diğerleriyle iletişim kurmaya ve ilişkilerini sürdürmeye devam etmektedir. Türkiye'de yaşayan aile üyelerinden hem aile içinde hem de sosyal çevrede sergilemesi beklenen bazı roller, yerine getirilmesi gereken görevler söz konusu olabilmektedir. Bu roller bir süre sonra ebeveynlerden çocuklara ve haliyle nesilden nesle aktarılan örüntülere dönüşebilmektedir (Goldenberg ve Goldenberg, 1991). Bu yapı bazı bireylerin evliliğe bakış açısında da gözlenmektedir. Geleneksel ailelerde eşler arasındaki ilişki duygusal birliktelikten ziyade ekonomik olarak geçinme ve çocukların varlığı üzerine odaklanmıştır. Kadınlar evliliği bir yaşam güvencesi olarak görmekte ve erkeğin bunu garanti etmesini beklemektedir (Doğan, 2009). Erkek genellikle evin geçiminden sorumludur ve eşler arasındaki iletişimden önce ekonomik olarak süreklilik ön plandadır. Kadınlarda annelik rolü daha fazla ön plana çıkmaktadır (Gökkaya, 2011). Genellikle küçük yerleşim yerlerinde ve kırsal kesimde yaşayan göçmen ailelerde, kadının kolayca manipüle edilmesi, daha boyun eğici, bastırılmış ve kocasına bağımlı olması kabul gören davranışlardır (Mocan-Aydın, 2000). Nitekim 2011 yılında 54 il ve 128 ilçede 1605 katılımcı ile yüz yüze görüşmeler yoluyla yapılan değerler araştırması sonuçlarına göre katılımcıların % 74'ü aile reisinin erkek olması gerektiğini, % 62'si kadının kocasına hep itaat etmesi gerektiğini belirtmiştir. Katılımcıların % 58'i "işsizlik varsa çalışmak kadından çok erkeğin hakkıdır" görüşüne, erkeklerin % 52'si ve kadınların % 45'i "eğer bir kadın, kocasından daha fazla para kazanıyorsa, bu durum evlilikte

sorunlara yol açar” görüşüne katılmaktadır (Sungur, 2011). Her iki eşin de çalıştığı ve yüksek eğitim seviyesine sahip ailelerde bu durumun tersi gözlenmektedir. Eğitim seviyesinin ve şehirleşmenin artması ile birlikte eşlerin birbirinden beklentileri de değişmektedir. Erkekler daha az baskın olmaya ve kadınlar daha fazla söz almaya başlamışlardır (Ataca ve Sunar, 1999). Kadının ev ekonomisine katkıda bulunması ile birlikte erkeğin evi geçindirme görevi değişmeye başlamıştır. Ancak bu durum görünürde ortadan kalkmış olsa da halen örtük bir biçimde evin geçiminden erkeğin sorumlu olduğu düşüncesi baskındır. Nitekim 2011 yılında Türkiye’de Aile Yapısı Araştırmasına göre araştırmaya katılan kadınların % 92’si evlenecekleri erkekte olması gereken en önemli özelliği işinin olması olarak belirtirken, erkekler (% 85) ise evleneceklerin kadının ilk kez evlenecek olmasını en önemli özellik olarak belirtmişlerdir (Beşpınar ve Beşpınar, 2017). Kadının çalışması ile birlikte özellikle ev işlerinde ve çocuk bakımında rollerin belirsizliklerin yaşanması, yüksek eğitim seviyesine sahip ailelerde görev dağılımına ilişkin sorunlara neden olabilmektedir.

Bireylerin sosyal çevrede sergiledikleri davranışların anlaşılmasında kültürel aktarımın etkisi daha da önemli hale gelmektedir. Türkiye’de eğitim seviyesine, yaşanan yere ve yaşa göre bireylerin toplulukçu ve bireysel davranışlar sergilenmesi noktasında farklılıklar olduğu gözlenmektedir. Türkiye coğrafi olarak bulunduğu konum itibarıyla hem doğunun hem de batının kültürel özelliklerinden etkilenmektedir. Daha çok geleneksel kültürel özelliklere sahip ailelerde diğerlerinin beklentileri, sosyal çevrenin bireye verdiği görevlerin, rollerin yerine getirilmesi yönündeki istekleri bireyleri zorlayabilmektedir. Türkiye’de hem kadınlar hem de erkekler diğerleri tarafından değerlendirilmekten ve yargılanmaktan endişe duyabilmektedir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014; Karaşar ve Öğülmüş, 2016). Mahalle baskısı olarak da bilinen bu kavram bireylerin davranışlarının şekillenmesinde önemli bir etkiye neden olabilmektedir. Cinsiyet hiyerarşisi Türkiye’deki aile yapısının geleneksel yapısında yer almaktadır. Her ne kadar Türkiye’de cinsiyet ayrımcılığı devam etmiyor gibi görünse de aslında ayrımcılığın şekil değiştirerek devam ettiği gözlenmektedir. Eskiden, gözle görülür cinsiyet ayrımcılığı şu anda dolaylı yollarla devam etmektedir. Yasalar ve hukuk cinsiyet ayrımcılığına karşı dursa da toplumda henüz bu farkındalık oluşmamıştır (Dökmen, 2010). Gülerce (2007) kentleşmeye ve modernleşmeye rağmen kadınların halen ikinci sınıf vatandaş olarak görüldüğünü ve geleneksel cinsiyet rollerinin halen devam ettiğini belirtmektedir. Aile içinde bir karar alınması gerektiğinde tüm alt sistemlerin görüşleri alınmamakta, kararlar tekellerde toplanmakta ve bu kişi genellikle evin erkeği olmaktadır (Gülerce, 1996). Son yıllarda kadın cinayetlerinin sayısındaki artışın nedenleri arasında, kadınların kendi kararlarını alma ve yaşamlarını kendi kararları doğrultusunda idame ettirme konusundaki bireyleşme çabalarının önemli bir yeri olduğunu göstermektedir.

Aile onuru hem kadınlar hem de erkekler için önemli bir kavramdır. Onurlu bir birey olmak gurur ve övünç kaynağı iken onurun kaybedilmesi utanç ve öfkeye neden olabilmektedir. Geleneksel ailelerde, aile içindeki bir bireyin onurlu ve saygın bir konuma sahip olması diğer aile üyelerinin onurlu ve saygın olmasına bağlıdır. Bu tür yapıya sahip ailelerde bireyler kendine ya da aile içinden birine yapılmış bir saldırıyı toptan aileye yapılmış bir saldırı olarak algılayabilmektedir. Onurlu olmaya çok fazla değer yükleyen bireyler onurlarına zarar geleceğini hissettikleri durumlarda saldırgan davranışlar sergileyebilmektedir. Bu nedendir ki Türkiye’de çok fazla namus cinayetleri işlenmektedir (Mocan-Aydın, 2000; Osch, Breugelmans, Zeelenberg ve Bölük, 2013). Aile namusunun korunması demek aile onurunun korunması demektir. Namus kavramı kadınlara atfedilmiş olup erkeğin yakın akrabalarında yer alan kadınların cinsel davranışlarını kontrol etmeye çalıştığı, kontrol edemediğinde de kendi onurunun zedelendiği ve onurunu kaybettiği bir durum olarak anlaşılabilir (Kalav, 2012). Bu ailelerde, aile onurunun korunması için ailede yer alan kadınların davranışlarının sınırlandırılması gerekmektedir. Bu durum erkeğin otoritesini perçinlerken kadının itaatkâr olmasını gerektirmektedir. Kız çocuğuna sahip olmak kimi aileler üzerinde baskı oluşturabilmektedir. Çünkü bazı ailelerde kız çocuğu namusu simgelemektedir. Bir kız çocuğunun, ailesinin istediği birisi dışında bir erkekle duygusal ilişki yaşaması,

evlenmeden önce bekâretini kaybetmesi/hamile kalması namuslu görülemeyecek davranışlar arasındadır. Yine evli bir kadının evlilik dışı hamile kalması ya da evini başka bir erkek için terk etmesi, eşini aldatması namussuzca davranışlar arasındadır (Tezcan, 2000). Bu düşünceye sahip ailelerde aldatan, tecavüze uğrayan ya da gayri meşru ilişki yaşayan kadınlara kirlenmiş gözü ile bakılabilmektedir. Bazı bölgelerde bu kadınların intihar etmeleri ya da evin erkeklerinden biri tarafından öldürülmeleri istenebilir (Altuntek, 2008). Kadının namusunu koruması sadece cinsel yaşamını kısıtlamasıyla değil, giyimi, erkeklerle nasıl iletişim kurduğu, flört edip etmemesiyle de ilişkilidir. Çiftlerin, evlilik olmadan birlikte yaşama isteği çoğu aile tarafından kabul görmemektedir. Namus geleneği nesiller boyu devam eden kültüre özgü bir kavramdır. Ataerkil toplumun geleneksel değerleri kadına iyi bir eş ve iyi bir anne olma rolünü biçmektedir. Erkek sahiplenen, kadın ise sahiplenilen konumundadır. Kadınların birçoğu kendilerine yüklenen bu rolleri kendi görevleri olarak algıladıkları ve içselleştirdikleri için erkeklere göre kendilerini daha değersiz, önemsiz ve erkeğe bağımlı olarak algılayabilmektedir (Aktaş, 2013). Toplumsal gelişimlerine bağlı olarak kırsal ve kentsel alanlarda yaşayan ailelerin tutumları, değerleri, inanç sistemleri farklılık gösterebilmektedir (Mocan-Aydın, 2000). Kadınların kendilerine yönelik önemli kararlar almasının önündeki engellerden en önemlisi ekonomik olarak bağımsız olamamasıdır. Eğitim seviyesi ve sosyoekonomik düzeyi yüksek aileler arasında kadın erkek ilişkilerinin eşit olarak görülmesi, birbirlerini tanımaları için fırsatlar verilmesi sağlıklı davranışlar olarak kabul edilmektedir. Bu aileler kendi kararlarını almaları konusunda gençleri özerk bırakmaktadır (Ataca, 2006).

Hem kadınların hem de erkeklerin davranışlarının kısıtlanmasının gerekli olduğu konusunda toplum üzerinde etkili olan değişkenlerden birisi de dini inançtır. Türkiye’de halkın büyük kesimi güçlü bir inanç eğilimindedir. Bireyler, evlenmeyi istedikleri kişinin kendileriyle benzer dini inançlara ve aile yapılarına sahip olmalarına dikkat etmektedirler (Beşpınar ve Beşpınar, 2017). Kadının davranışları yalnızca aile içinde değil tanımadıkları kişiler tarafından da kontrol altına alınmaya çalışılmaktadır. Dinen uygun giyinmedikleri gerekçesi ile hiç tanımadıkları erkekler tarafından şiddete uğrayan kadınlar medyaya yansımaktadır. Katı dini tutumlara sahip bazı ailelerde kız çocuklarının okutulmasına karşı çıkılabilmektedir. Bu ailelerde kız ve erkeklerin aynı sınıflarda okutulmaları hoş karşılanmamaktadır. Eğitim önceliği erkek çocuklarına verilirken, kız çocuklarının erken yaşta evlendirilerek ekonomik ihtiyaçlarının giderilmesi eşlerine bırakılmaktadır. Ergenlik dönemine girmiş kız çocuklarını okutmanın ayıp olacağına düşünen aileler toplumsal baskı hissetmektedirler (İlhan-Tunç, 2009). Kırsal kesimde yaşayan aileler genellikle erkek çocuğuna sahip olmayı kız çocuğuna sahip olmaya tercih etmektedir. Bu durum erkeğin ekonomik bağlamda eve katkıda bulunmasından, ana babaya bakım sağlamasından, soyun devamlılığını sağlamasından kaynaklanabilmektedir. Erkek çocuklarının okutulması ve kızların erken yaşta evlendirilmesi bu nedenlere bağlanabilir. Bu durum kız ve erkek rollerinin erken yaşlarda belirlenmesine ve aktarılmasına neden olmaktadır. Erkeklere daha fazla bağımsızlık verilirken, kızların daha bağımlı ve itaatkâr olması beklenmektedir. Kızlar daha fazla denetim altındadır. Ancak kent yaşamında ise erkek ve kız çocukları arasında herhangi bir tercih farklılığı bulunmamaktadır. Kent yaşamı süren aileler kız çocuklarına daha fazla değer vermektedir. Sosyoekonomik düzeyin artmasıyla birlikte erkek çocuklarına yüklenen ev geçindirme görevi yerini duygusal destek sağlama görevine bırakmaktadır (Ayçiçeği-Dinn ve Kağıtçıbaşı, 2010).

Bireyler üzerinde dinin kısıtlayıcı nitelikte etkisinin olmasının yanı sıra bireyleri psikolojik olarak güçlendiren bir etkisi de olabilmektedir. Bazı bireyler şans, kader, iyi ya da kötü her şeyin Allah’tan geldiğine dair güçlü inançlara sahip olabilir. Bu kişiler duygusal bir problemle karşılaştıklarında da genellikle profesyonel bir yardım almadan, sorunlarının üstesinden bu inançları sayesinde gelmeye çalışmaktadırlar (Mocan-Aydın, 2000; Öztürk, 2014). Eş seçiminden (TÜİK, 2011), ani bir hastalığın karşılanış şekline, maddi olarak yaşanan güç bir durumdan, çocuk sahibi olunamadığında bu durumun kabullenilişine kadar karşılaşılabilecek kriz anlarında dinin bazı bireyleri güçlendirici etkisi olduğu gözlenmektedir. Din ailelerin sorunlarla baş etmelerinde, psikolojik olarak sağlam kalmalarında önemli bir

etkiye sahip olabilmektedir (Wright, 2003). Özellikle zor durumla karşılaşan bireylerin Allah'ın kendilerini sınadığı inancı bireysel sorumluluk almalarını engellese de olayları dışsallaştırmalarında ve psikolojik bütünlüklerini korumalarında işe yarayabilmektedir. Ancak bu durum aynı zamanda aile içinde sorun yaşayan bireylerin profesyonel destek almalarına da engel olabilmektedir. Aile içinde sorun yaşandığında çiftler genellikle yardım almamayı tercih etmektedirler. Yardım almayı tercih edenler ise ilk olarak aile büyüklerine, sonrasında çocuklarına başvurmaktadır. Uzman kişilerden yardım almayı düşünenlerin oranı oldukça düşüktür. Din önemli bir güç kaynağı olmasına rağmen çiftlerin sorunlarına yardımcı olması konusunda destek almayı düşündükleri en son kişiler din adamlarıdır (Beşpınar ve Beşpınar, 2017).

Dinin bireyler ve toplum üzerinde oldukça etkileyici bir rolü vardır. İslam kuralları, şeriat, dört kadınla evliliğe ve boşanmaya izin vermektedir. Erkeklerin ikinci bir kadınla evlenme teşebbüsü ilk eşin boşanmayı istemesine sebep olabilmektedir. Ancak İslami ülkelerde boşanma sosyal nedenlerden ötürü kolay kabul edilen bir durum değildir (Dwairy, 2006; Georgas, 2006). Türkiye'de boşanma pek kabul edilen bir olgu olmasa da (Karkıner, 2011; TUİK, 2017) son on yılda, evlenme sayısında azalma olurken boşanmalarda artış gözlenmektedir. Boşanmalar daha çok evliliğin ilk beş yılında ve büyükşehirlerde meydana gelmektedir. Boşanmaların en önemli nedenleri sorumsuz ve ilgisiz davranma ile aldatmadır. Erkeklerin boşanma oranları ile farklı eğitim düzeyinde olmaları arasında bir fark bulunmazken, kadınlarda eğitim seviyesinin artışı ile boşanma oranları arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır (Çavlin, 2014).

Eşleri boşanmaktan alı koyan diğer bir etken çocuk sahibi olmalarıdır. Türkiye'de çocuk sahibi olmak birçok çift ve ailesi için önemlidir (Karacan ve Kazak-Berument, 2012). Özellikle kırsal kesimde yaşayan aileler arasında çocuğun evliliği kuvvetlendirdiğine dair yaygın bir geleneksel inanç söz konusudur (Ayçiçeği-Dinn ve Kağıtçıbaşı, 2010). Evliliklerin devam etmesinde çocuk en önemli belirleyicilerden biri olabilmektedir. Çocuk sahibi olan ebeveynler hayatın diğer alanlarını göz ardı edebilmekte ve önemsiz olarak algılayabilmektedir. Evlilikte eşlerin çoğu kendilerinden önce çocuklarını düşünmektedir. Bu nedendir ki çocuk sahibi olan ailelerde boşanma kolay kabul edilen bir olgu değildir (Çavlin, 2014; Kurter, Jencius ve Duba, 2004; Van Rooij, Balen ve Hermanns, 2009). Bu durum aile sistemi içinde çocukların ebeveynleri arasında dengeleyici bir görev üstlenmelerine neden olabilmektedir. Çocuk için evliliği sürdüren ebeveynler, kendi aralarında sorun yaşadıklarında, çocuk yaşanan kaygı ve stresin azaltmak amacıyla ebeveynler arasında tutkal görevi üstlenebilmektedir. Bu nedenle çocuk ebeveynlerinden ayrılarak kendi benliğini kazanma konusunda sorun yaşayabilmektedir.

Çocuğun aileye bağımlı olması kabul gören davranışlardandır. Hem aile hem de toplum bu tür davranışları hoş karşılamakta ve takdir etmektedir (Kurter, Jencius ve Duba, 2004). Aileler çocuklarının birçok psikolojik gereksinimlerini karşıladığı için ekonomik anlamda bağımsızlığını kazansa bile birlikte yaşamayı tercih etmektedir. Çiftlerin boşandıktan sonra bile kendi kök aileleri ile yaşamaya devam etmeleri desteklenen bir davranıştır. Bu durum bireylerin benlik yapılarının ilişkisel olarak kavramsallaştırmasının ve hem bireylerin hem de ailelerin sistem olarak içinde buldukları ilişkilerden etkilenmelerinin sonucu olarak görülebilir (Kağıtçıbaşı, 2000). Ailelerin çocuklarına karşı tutum ve davranışlarında zaman içinde değişimler meydana gelmiş olsa da özellikle duygusal bağımlılık bakımından çocuklarından beklentileri değişmemektedir. Türkiye'de aile yapısında aileler çocuklarının kendileri ile sıcak bağlar kurmasını ve bu bağları sürdürmesini istemektedir. Özellikle anneler çocuklarına duydukları sevgi ve şefkati hem bedensel (sarılarak, öperek) hem de sözlü olarak ifade etmekte ve aynı tepkileri çocuklarından da bekleyebilmektedir (Kağıtçıbaşı, 2000). Eğitim düzeyi arttıkça anneler çocuklarının daha fazla özerk olmalarını ve kendilerini geliştirecek yaşantılar geçirmelerini isterken, eğitim seviyesi düştükçe anneler çocuklarının daha itaatkâr, uysal, başkalarına özellikle de büyüklerine saygılı olmaları, kurallara uymaları,

aile değerlerine bağlı kalmaları ve ailenin düşünce ve kararlarına uymaları yönünde beklenti içine girebilmektedir (Mocan-Aydın, 2000; Yağmurlu, Çıtlak, Dost ve Leyendecker, 2009). Yeni nesil genç çiftler ailelerine oranla kendi çocuklarından ekonomik anlamda daha az beklenti içindedir. Gençler tıpkı kendi anne ve babalarının yaptığı gibi kendi çocuklarıyla yakın ilişki içinde olmak istemektedir (Ayçiçeği-Dinn ve Kağıtçıbaşı, 2010). Bu durum ebeveynlerinden ayrışıp birey olma çabası içinde olan bazı gençlerle ebeveynleri arasında iletişim sorunları yaşanmasına neden olabilmektedir (Şahan ve Akbaş, 2017).

Çocuklarını bağımsız bir birey olması yönünde yetiştirmeyen ailelerin iletişim ve davranış örüntülerinde, kapalı örtük kuralların baskın olduğu, doğrudan iletişim kurmak yerine dolaylı yolların tercih edildiği, çatışmadan kaçınmacı davranışlar sergilenmektedir ve bazı konuların konuşulması hoş karşılanmamaktadır (Gülerce, 1996). Aile içindeki bağlılık kuvvetli olmasına rağmen bireyler aile içinde yalnızlaşmaktadır. Olumlu duyguların hem sözlü hem de fiziksel olarak gösterilmesine rağmen tüm duyguların ifade edilemeyişi ve sistemin kapalı olması daha çok savunmacı davranışların sergilenmesine yol açabilmektedir (Gülerce, 2007).

Genellikle çocukların olumsuz duygularını ebeveynlerine ifade etmesi hoş karşılanmamaktadır. Yaşlarının artmasıyla birlikte baba ile çocukları arasında daha çok otoriteyi içeren saygı nedeniyle mesafe oluşabilmektedir. Çocuklar kendileri ve kararları ile ilgili bilgileri babaları ile paylaşırken, duygu ve temas ihtiyaçlarını anneleri ile paylaşmayı tercih edebilmektedir. Bu durum bazen baba kız arasında duygusal anlamda daha olumlu olurken, baba oğul arasında daha resmi ve otoriter bir ilişki oluşturabilmektedir. Aileler çocuklarının kendi kararlarını alan bireyler olarak yetişmeleri yerine kendilerini dinleyen sözlerine onay veren bireyler olarak yetişmelerini tercih etmektedir (Kağıtçıbaşı, 2000). Çocuk ebeveyn ilişkisine bakıldığında durumun bazı aileler için tam tersi olduğu gözlenmektedir. Sınırların ve kuralların net olarak belli olmadığı ailelerde çocuklar her istediklerini yapabilecekleri düşüncesine kapılabilmektedir (Sunar, 2002; akt. Ataca, 2006). Özellikle duygusal ve ekonomik desteğin ebeveynler tarafından karşılanıyor olması, çocukların kendi kararlarını almalarında zorlanmalara neden olabilir. Aile üyelerinin birbirlerinin alanına girmesi iş seçimi, eş seçimi gibi birçok önemli karar aşamalarında da kendini göstermektedir. Bireyler evlenip kendi çekirdek ailelerini kurduktan sonra bile ebeveynlerinin müdahaleleriyle karşılaşabilmektedir. Bu durum eşler arasında sorun yaşanmasına hatta boşanmalara bile neden olabilmektedir (Beşpınar ve Beşpınar, 2017; Kurter, Jencius ve Duba, 2004). Hem aile üyeleri arasında hem de ailenin sosyal çevreyle olan ilişkilerinde psikolojik sınırlarını oluşturma ve koruma konusunda sorun yaşanma olasılığı yüksektir (Gülerce, 1996).

Türkiye’de aile yapısında aile bireyleri evlenseler dahi birbirlerinden haberdar olma eğilimindedir. Evlilik kararının alınmasında, eş seçiminde ve aile içi alınan kararlarda aile büyüklerinin etkileri gözlenmektedir. Hatta birçok ailede eşler arasında yaşanan sorunlarda aile büyükleri devreye girmektedir. Evlilik öncesi yaşanan sorunlar için yardım almak yerine evliliğin kendisi bir çözüm olarak görülmektedir. Çiftler genellikle ‘önce evlenelim gerisi gelir’ düşüncesi ile hareket edebilmektedir (Kurter, Jencius ve Duba, 2004). Bu durum ailelerin en son seçenek olarak aile danışmanından yardım almalarına neden olabilmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

İnsan olmasının doğası gereği hem danışanların hem de psikolojik danışmanların kendi değer yargılarındaki ve inanç kalıplarındaki farklılıkları psikolojik danışma sürecine getirmeleri kaçınılmaz bir durumdur. Kimi zaman psikolojik danışmanlar ender de olsa kendi kişisel değerlerini psikolojik danışma sürecine yansıttıklarını fark etmeyebilirler (Holaday ve Leach, 1994; Locke, 1990). Psikolojik danışmanın değerleri, düşünceleri ve inançları psikolojik danışma sürecini etkilemektedir. Psikolojik danışman öncelikle kendi içinde bulunduğu kültürü tanımalı ve kendi etnik, ırksal, kültürel, cinsel ve cinsiyete özgün tutumlarını, kültürler arası farklılıklara karşı ön yargılarını değerlendirebilmeli; kendisine

farklı sorunlarla gelen bireylere karşı tutumlarını, evliliğe, cinsiyet rollerine, ilişki çeşitlerine, geniş aile rollerine karşı düşüncelerini, bu düşüncelerin kendi yaşamını ve psikolojik danışma sürecini nasıl etkileyebileceğinin farkında olmalıdır (Stampley ve Slaght, 2004). Örneğin gey veya lezbiyen bir birey ya da çift ile çalışacak olan psikolojik danışman öncelikle bu ilişkiye dair tutumlarını tartmalıdır. Kendi dünyaya bakış açısını fark etme kapasitesine ve farklı kültürlerle çalışma becerisine sahip olmalıdır (Gladding, 2011; Repetto, 2002). Kültürel olarak psikolojik danışmanın kendi değer, tutum ve inançlarının farkında olması demek bu özelliklerini reddetmesi anlamına gelmemektedir. Bu değer, tutum ve inançlarını danışanlarına dayatmak amacıyla kullanmaması ve bunu danışanlarının gelişimi yönünde kullanması anlamına gelmektedir (Holaday ve Leach, 1994).

Psikolojik danışman ve danışanın benzer özelliklere sahip olması süreci kolaylaştırabileceği gibi bu durumun tam tersi de olabilmektedir. Benzer kültürel değerlere sahip psikolojik danışman danışanın kalıp yargılarının devam etmesine neden olabilirken, farklı kültüre sahip psikolojik danışman ve danışan, danışanın daha farklı beceriler kazanmasına da yardımcı olabilir (Sue, Ivey ve Pedersen, 1996). Psikolojik danışmandan kaynaklı olarak sürecin olumsuz etkilenmemesi için psikolojik danışmanın kendi inanç ve değerlerini değerlendirmesi gerekmektedir. Bu da ancak yeterli süpervizyonla sağlanabilir (Bhugra ve De Silva, 2000).

Pearce ve Mulzac (2009) farklı kültürlere sahip ailelerle çalışılırken mutlaka kültürel bir değerlendirmenin yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. Sorulan sorular ailenin yaşadığı probleme ve eşlerin her birinin problemi nasıl algıladığına yönelik olmalıdır. Evde ve ailede her bir eşin rollerinin neler olduğu sorularak kültürel değerlerin zorladığı roller ve normlar belirginleştirilmelidir. Eşlerin ilişkilerinde kültürel normlardan ne derece etkilendiği, eşlerin evlenmeden önce ve evlendikten sonraki beklentilerinin neler olduğu, neye göre eşlerin birbirlerini seçtiği, her bir eşin sorumlulukları, cinsel ilişkilerine bakış açıları ve başkalarıyla etkileşimlerinde birbirlerinden ne tür beklentileri olduğu sorgulanmalıdır.

Bireyin psikolojik işlevselliği, içinde yaşadığı sosyal ve kültürel değerler tarafından etkilenir ve bu işlevselliğin değerlendirilmesi için toplumun bu değerlerinin incelenmesi gerekmektedir. Danışanın kendini kültürel olarak farklı algıladığı ve kültürel kimliğinin ön plana çıktığı durumlarda, bu ihtiyacı ile çalışılması gerekmektedir (Vontress ve Jackson, 2004). Psikolojik danışma sürecinde danışan ve psikolojik danışmanın sistemi, bireyselliğinin ve toplumsallığın dengede olup olmaması, danışanın varoluşunun bireysel, toplumsal ve evrensel boyutları dikkate alınmalıdır (Sue ve Sue, 2008). Psikolojik danışmanın hem eğitici hem de psikolojik açıdan destek verici olması, çalıştığı bireyin ya da ailenin kültürü hakkında yeterli bilgi ve duyarlılığa sahip olması gerekir. Psikolojik danışman ancak gerekli bilgiye sahip olduğunda ailenin ya da bireyin davranışlarını ve tutumlarını yeniden düzenleyebilmesine yardımcı olabilecektir. Psikolojik danışman sürekli olarak merak eden, öğrenen ve farklı kültürlere tolerans gösterebilen konumunda olmalıdır. Yalnızca farklılıklara ya da benzerliklere değil her ikisini de dengeleyecek bir bakış açısına odaklanabilmelidir (Sullivan ve Cottone, 2006).

Batıda gelişen psikolojik danışma yaklaşımlarına göre insanların sorunları bireyselliklerini ve benliğin bağımsızlığını kazanamamasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle batı kültürüne göre geliştirilmiş olan psikolojik danışma yaklaşımları farklı kültürel özelliklere sahip bazı danışanlara uygun olabilirken kimileri için uygun olmayabilir. Bu makalede Türkiye’de yaşayan ailelerin kültürel özellikleri genel bir çerçevede tanıtılmıştır. Her aile yapısı, ailedeki dinamikler bölgeden bölgeye, eğitim seviyelerine, yaşa, cinsiyete göre farklılık taşımaktadır. Bu nedenle Türkiye’de aile yapısı günden güne değişmekte, değişen Türkiye koşullarında farklı yapıda ailelere rastlama olasılığı da gün geçtikçe artmaktadır.

Türkiye’de aileler herhangi bir sorunla karşılaştıklarında profesyonel bir yardım alma konusunda kendilerini geri çekmektedirler. Hem kişisel hem de aile içinde bir sorun

yaşandığında bireyler genellikle önce akrabalarından, sonra arkadaşlarından son olarak da psikolojik danışmandan yardım almayı tercih etmektedirler (Arslantaş, Dereboy, Aştı ve Pektekin, 2011; Beşpınar ve Beşpınar, 2017). En son olarak uzman bir kişiden yardım alma talebi kültürel bir özelliğin yansımasıdır. Toplulukçu bir yapının özelliği olarak diğerlerinin ne düşündüğüne önem vermeleri ve yardım aldığı için etiketlenme korkusu taşımaları, hatta yardım alma nedeniyle kendilerini damgalamaları, bireylerin psikolojik sorunlarının çözümü için profesyonel yardım alma konusunda kendilerini geri çekmelerine neden olabilmektedir (Kocabaşoğlu ve Aliustaoğlu, 2003; Topkaya, 2014, Topkaya ve Kağnıcı 2012). Kültürel değerler bireylerin yardım almaya dair bakış açılarını da etkilemektedir. Bu nedenle eşlerin yardım almaya ilişkin bakış açılarının neler olduğu, yardım almalarının başkaları tarafından duyulmasının onlar için ne anlam ifade ettiği, kendi kültürel geçmişlerini çok da iyi bilmeyen tanımadıkları bir kişiye güvenip güvenmedikleri araştırılarak beklentilerinin neler olduğu öğrenilmelidir. Bu durum eşlerin süreçten elde edecekleri çıktıları da etkileyecektir.

Psikolojik yardım almaya yönelik tutumlar Türkiye’de kültürel olarak dönüşüm evresinde olan bir değişkendir. Sosyoekonomik düzeyin psikolojik yardım almaya yönelik tutumları etkilediğini gösteren çalışmalar kadar etkilemediğini gösteren çalışmalar da mevcuttur (Arslantaş, 2003; Arslantaş, Dereboy, Aştı ve Pektekin, 2011; Keklik, 2009; Özbay, Terzi, Erkan ve Çankaya, 2011). Ancak sosyoekonomik koşulların iyi olmasının eğitim seviyesi ile ilişkili olduğu ve bireylerin doğru kaynağa daha rahat ulaşmasını kolaylaştıran bir unsur olduğu akla gelmektedir. Psikolojik yardım kaynağına ulaşmak psikolojik yardım almaya istekli olmak kadar önemli bir faktördür. Kendisine yardım edecek kişiye ulaşmakta zorlanan bireylerin yardım almaya yönelik isteklerinin azalacağı düşünülmektedir. Bu durum bireylerin yaşam kalitesini olumsuz etkilemekte, kimi zaman sosyal olarak kendilerini geri çekmelerine neden olmaktadır. Fiziksel bir rahatsızlık gibi ruhsal rahatsızlıklarda da yardım alınması gerektiği ile ilgili okullarda ve medyada geniş kitlelere ulaşılarak, bir sorun yaşadıklarında nereye başvurmaları gerektiği hakkında bireylerin, ailelerin yani halkın bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Türkiye’de bireylerin ya da ailelerin yardım almasını engelleyen etkenlerden birisi de aile mahremiyetinin yabancılarla paylaşılmasının kabul gören bir davranış olmamasıdır. “kol kırılır yen içinde kalır”, “kan kus ‘kızılık şerbeti içtim de” gibi atasözleri kültürün etkisini yansıtmaktadır. Bu inanca sahip çiftler genellikle sorun kronikleşip derinleşince yardım almak için psikolojik danışma sürecine başvuruda bulunmayı tercih etmektedir. Bu durumda gelen bireylerin psikolojik danışmaya ve tanımadıkları bir yabancıya dertlerini anlatmanın kendileri için ne anlam ifade ettiğinin sorulması gerekmektedir. Yardım almaya dair olumsuz algılara sahip ailelerle çalışırken iyi bir yapılandırma büyük önem arz etmektedir. Yapılandırma danışanın süreç hakkındaki ön bilgilerini öğrenmek ve varsa ön yargıları hakkında konuşmak ve süreç hakkında danışanı bilgilendirmek açısından etkili olmaktadır.

Sanayileşme, şehirlere göç etme ve eğitim seviyesinin artması ile birlikte Türkiye’de yaşayan ailelerin yapısı çeşitlense de, kültürel aktarımlarla birlikte toplulukçu, otoriter, yüksek derecede yakınlık isteyen tutumlar çoğu aile yapısında devam etmektedir (Fişek ve Kağıtçıbaşı, 1999). Bu durum bireylerin içsel yapıları değil de dışsal koşullara odaklanmasına yol açabilmektedir. Bu durumda kendiliğin gelişmesi, kendini gerçekleştirme gibi kavramlar çoğu zaman danışan için önemli olmayacağından psikolojik danışmanın danışanın kişisel ihtiyaçları ile aileninkileri ayırt edebilmesi zorlaşabilir. Bu aile yapısındaki bireylerin kendi duygu, düşünce ve değerleri ile ailelerinki aynıdır. Aile üyelerinden farklı görüşlere sahip olmak özellikle otoriter aile yapısına sahip danışanların aile üyeleri tarafından reddedilmesine yol açabilir. Aile bütünlüğünü sürdürme ve aile üyelerinin onayını alma ihtiyacı kendini gerçekleştirme ihtiyacının önüne geçebilir. Danışanı anlamak için indirgemeci bir yaklaşım yerine, bütüncül ve sistemi ele alan yaklaşımlar benimsenmelidir. Danışanla aile içi ilişkileri, rolleri, görevleri, çatışmaları, güç dengesini, destek kaynaklarını, ailedeki üçgenleri koalisyonları, danışanın ailedeki konumunu anlamaya yardımcı olacak sistemik aile terapisi

yaklaşımları kullanmakta fayda vardır. Bu şekilde çalışmak yerine danışanın kişisel problemlerine odaklanılması, danışanın yanlış anlaşılmasına, problem ve odağının değişmesine yol açabilir (Dwairy, 2006).

Türkiye’de bireyler kendilerini diğer insanlarla olan ilişkilerine göre tanımlamaktadır. Batı kültüründe kolektif bakış açısına sahip danışanlar genellikle “olgunlaşmamış”, “aşırı bağımlı”, “sorumluluk almaktan kaçınan”, “ailesinden ya da gruptan ayrılmaya ihtiyacı olan ancak bunu başaramamış”, “kendi yaşamları için kişisel kontrolü eline almayan” bireyler olarak etiketlenebilmektedir (Sue, Ivey ve Pedersen, 1996). Ancak bu özellik Türkiye’de yaşayan bireyler tarafından güçlü aile bağları olarak tanımlanmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1996). Hatta duygusal bağlılık, uyma davranışı gösterme, değerlere ve normlara itaat etme, aileye ve sosyal otoriteye sadakat olgunluğun bir göstergesi olarak görülebilmektedir (Dwairy, 2006). Kimi zaman duyguların gizlendiği, açık iletişim yerine dolaylı iletişimin kullanıldığı, bazı konuların konuşulmasının hoş karşılanmadığı ailelerde bu duruma müdahale etmek yerine aile bireyleri arasındaki tamamlayıcı ve simetrik etkileşimlerin artırılması yerinde olacaktır. Ayrıca paylaşma değer veren toplumlarda, bireyselliğe değer veren toplumlara göre daha fazla yapılandırılmış ve yönlendirici süreç tercih edilebilmektedir (Erdur-Baker, 2007). Aile hızlı ve çabuk bir çözüm arayışı içindeyse daha yapılandırılmış, eğitsel ve kısa süreli yaklaşımlar tercih edilebilir. Danışanların yardım arayışına geçmeden önce, kullandıkları çözüm stratejilerini öğrenmek hem aileyi tanımak ve anlamak açısından hem de ilişkinin kurulmasında önemlidir (Gladding, 2011).

Dwairy, (2006) danışan ile ne tür yaklaşıma dayalı olarak çalışılacağına karar vermeden önce danışanların bireyleşme düzeylerine, ailenin esnek ya da katı olup olmasına ve danışanın ego gücüne bakılması gerektiğini vurgulamaktadır. Özellikle toplulukçu yapıdaki bir kültüre sahip danışanla çalışırken psikolojik danışmanın, danışanın kültürel değerlerini ve aile otoritesini karşısına almamasını önermektedir. Psikolojik danışman, kendi kök ailelerinden ayrışıp bireyleşmiş yani kendi değer yargıları, tutumları, inanç sistemleri ailesinden ayrılarak kendine özgü biçimi almış danışanlara, herhangi bir psikolojik danışma yaklaşımını uygulayarak yardımcı olabilir. Ancak toplulukçu, geleneksel, değer ve inançları sorgusuz sualsiz kabul eden tutuma sahip bir aile ya da birey yardım almak için geldiğinde bilinçdışı süreçleri ele almak danışan için pek de uygun olmayacaktır. Psikolojik danışman, danışanın kültürel değerlerini doğru ya da yanlış diye değerlendirme hakkına sahip değildir. Ancak bu değerlerin danışanın yaşamında nasıl bir işlevi olduğu konusunda değerlendirme yapılmalıdır. Psikolojik danışmanın amacı danışanın kendi psiko-sosyal sistemi içinde yeni bir düzen sağlamasına ve sosyal başa çıkma becerilerinin artırılmasına yardımcı olmaktır. Toplulukçu bir yapıya sahip danışanlarla psikolojik danışma yaparken, içsel çatışmalardan çok kişilerarası çatışmaları ele alan Adlerian ya da aile sistemleri yaklaşımı ile çalışılması danışanın bağlamını anlamak ve o bağlam içinde danışanın rahatlamasını sağlamak açısından faydalı olabilir. Ayrıca bu tür kültürel değere sahip danışanlar daha somut adımlar atmayı bilinçdışı kavramları keşfetmeye tercih etmektedirler. Bu nedenle bu danışanlarla, çevresel koşulların insan davranışını şekillendirdiğini belirten davranışçı yaklaşım ve ileriki safhalarda bağlamın düşünce kalıplarını nasıl etkilediğini fark etmesi için bilişsel yaklaşımlar kullanılarak çalışılabilir. Süreç içerisinde bireyleşen ve ailesinin onaylamamasına ya da reddetmesine dayanabilecek güce ulaşan danışanlar ile bilinçdışı derinliklere inen ve yasak içerikleri ortaya çıkaracak psikodinamik yaklaşımlarla çalışmalar yürütülebilir. Danışanın ailesi çok baskıcı bir yapıya sahipse, danışan aile üyelerine yönelik farkındalık geliştirdiği olumsuz duygularını ve ihtiyaçlarını aile içinde bireylere yansıtmak isteyebilir. Bu noktada psikolojik danışmanın aile bağlamını ve yapısını iyi analiz etmesi gerekmektedir. Aşırı katı tutumlara sahip ailelerde bu duyguların paylaşılması danışanın zarar görmesine neden olabilir. Psikolojik danışmanların değerlendirmesi gereken bir diğer noktada danışanın ego gücüdür. Eğer ki danışan ailesi ile yüzleştğinde karşılaşacağı baskı ve cezalara ya da reddedilmeye dayanabilecek güce sahip değilse danışanın benlik saygısını artıracak çalışmalar yapılması gerekir. Psikolojik danışman danışanın inanç sistemi içindeki ince ayrıntıları tanımlamalı, danışanın güç kaynaklarını

keşfetmeli ve danışanın yaşamında değişimi sağlamayı kolaylaştıracak biçimde her danışan için uygun müdahale yöntemi geliştirerek kullanılmalıdır. Bağımlı kişilik özelliği gösteren, güç kaynakları yetersiz olan, katı aile tutumuna sahip geleneksel bir ailede yaşayan danışanlarla çalışırken, psikolojik danışmanın bilinçdışı yapılarla çalışması, danışanın bağımsızlığını geliştirici atılğan davranışlar gerçekleştireceği çalışmalar yürütmesi önerilmemektedir. Bunun yerine psikolojik danışmanın, danışanın dünyasını danışan açısından görmek, duymak ve hissetmek için danışanın içinde yaşadığı bağlamda aile ile empati kurarak çalışması, aile sistemi içinde danışanın daha doyum alacağı bir yaşam alanı oluşturması tavsiye edilmektedir. Danışanın kültürel özelliklerinin keşfedilmesinde kültürel genogramlardan yararlanılabilir. Genogramlar hem danışan hem de psikolojik danışman için faydalı olacaktır. Kültürün aile bireyleri üzerindeki etkisi, kültürel kimliğin oluşmasında kimlerin etkisi olduğu, kültürel önyargıların ve varsayımların aile sistemini nasıl etkilediği somut bir biçimde ele alınabilir (Rigazio-Digilio, Ivey, Kunkler-Peck ve Grady, 2005).

Çevrenin insan davranışını şekillendirdiğini savunan davranışçı yaklaşım, davranışlarında çevresel faktörlerin önemli olduğu Müslüman bireyler için çok uygun bir yaklaşımdır. Üstelik bu yaklaşım hedef yönelimli, pratik ve kendi iç dünyasına odaklanmak istemeyen danışanların beklentilerini karşılayacak bir yaklaşımdır. Özellikle çocuklarla ilgili problemlerde hem aileler için hem de öğretmenler için yapılandırılmış uygulamalar işe yaramaktadır. Ancak akılcı olmayan inançların ruh sağlığını etkilediğini savunan Ellis ve Beck'in bilişsel yaklaşımları toplulukçu yapıdaki danışanların aileleri ile karşı karşıya gelmelerine neden olabilir. Bu yüzleşmelerin yapılması elbette ki danışanların gelişimleri için gerekli olabilir. Danışanın ailesinin ve danışanın kendisinin bu yüzleşme karşısında nasıl tepki verecekleri iyi değerlendirilmelidir. Katı inanç sistemine sahip ve cezalandırıcı aile yapılarına sahip danışanlarla bu tarz girişimlerde bulunmak danışana zarar verebilir. Bu tür danışanlarla akılcı olmayan inançlar üzerine çalışılırken ailenin değer ve inanç yapısına uyacak biçimde danışanın yeni koalisyonlar kurması, var olan bağlam içinde yeni fikirler oluşturması yani bakış açısının yeniden çerçeveselendirilmesi gerekmektedir. Danışan aile ile yaşayacağı çatışmanın üstesinden gelebilecek kadar güçlendirildiğinde aile üyeleri ile yüzleşmesi sağlanabilir (Dwairy, 2006).

Türkiye'de aile üyelerine özellikle de ebeveynlere karşı olumsuz duyguların ifade edilmesi hoş karşılanmamaktadır. Genellikle "Allah onları affetsin" biçimindeki cümleler üstü örtük kızgınlığın ve öfkenin ifade edilmiş biçimi hakkında bilgi vermektedir. Olumsuz duyguların ifade edilmemesinde dinin etkisi de önemli bir yere sahiptir. Psikolojik danışma sürecinde duyguların ailedeki bireylere gerçek ortamda dile getirilmesi istendiğinde bu durum danışanı kaygılandırabilmektedir. Özellikle aile bireyelerine duyulan olumsuz duygular danışanda suçluluk ve bunun ifade edilmesi utanç yaratabilmektedir. Danışanın bu duyguyla baş edip edemeyecek yapıda olup olmadığı değerlendirilmelidir (Dwairy, 2006).

Savaşlar neticesinde Türkiye'ye yapılan göçlerle birlikte farklı kültürel özelliklere sahip bireylerle evliliklerde artış gözlenmektedir [TÜİK, 2017]. Her ülkenin kabul gören genel kültürel özellikleri olsa da bu özellikler aileden aileye, hatta kişiden kişiye değişmektedir. Psikolojik danışmanların bu noktada kendi karşı aktarımlarının ve danışanın kültürel özelliklerinin farkında olması gerekmektedir. Psikolojik danışmaya gelen ailenin kültürel özelliklerini araştırmak ve öğrenmek, danışanların tutumlarını ve davranışlarını kültürel normlarına ve değerlerine göre değerlendirmek için çaba harcaması gerekmektedir. Değişen Türkiye ve dünya koşullarında çok kültürlü psikolojik danışma yaklaşımlarının önem kazanması gerekmektedir (Kağnıcı, 2013; Yeşilyaprak, 2009). Ancak Türkiye'de çok kültürlü psikolojik danışma yaklaşımı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık anabilim dallarında seçmeli ders olarak lisans eğitim programında yerini alsada çoğunlukla ders açılmadığı için okutulmamaktadır. Nitekim çok kültürlü psikolojik danışma yaklaşımına yönelik Türkiye'de uygulanan kültüre duyarlı psikolojik danışma derslerinin ve uygulamaların psikolojik danışman adayı olan üniversite öğrencilerinin kültürel duyarlılık kazanmasında etkili olduğunu

gösteren çalışmalar mevcuttur (Kağnıcı, 2011; Sezer, 2017). Son olarak farklı etnik, dil, din, mezhep, sosyoekonomik yapıya sahip bireylerin olduğu Türkiye’de psikolojik danışmanların farklı bireylere psikolojik danışma yardımı sunması kaçınılmazdır. Bu bağlamda psikolojik danışmanların lisans eğitimi esnasında kültürel farklılıkları anlamalarını sağlayacak ve kabul düzeylerini artıracak dersleri almaları gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Abandoned Infants Assistance (AIA) Resources Service (1996). *The Live & Learn Model for Culturally Competent Family Services*, 6(3), Pub. L. No. 1-13.
- Akdoğan, R. ve Ceyhan, E. (2011). Terapötik ilişkide insan faktörü. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry*, 3(1), 117-141.
- Aktaş, G. (2013). Feminist söylemler bağlamında kadın kimliği: Erkek egemen bir toplumda kadın olmak. *Edebiyat Fakültesi Dergisi / Journal of Faculty of Letters*, 30(1), 53-72.
- Altuntek, N. S. (2008). Benlik ve kültür: Namus kavramına simgesel-bilişsel bir yaklaşım. *Edebiyat Fakültesi Dergisi / Journal of Faculty of Letters*, 25(2), 37-58.
- Arslantaş, H., Dereboy, İ. F., Aştı, N. ve Pektekin, Ç. (2011). Yetişkinlerde profesyonel psikolojik yardım arama tutumu ve bunu etkileyen faktörler. *ADÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 12(1), 17-23.
- Arslantaş, H. (2003). *Yetişkinlerde profesyonel psikolojik yardım arama tutumu ve bunu etkileyen faktörler* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ataca, B. (2006). Turkey. In *families across cultures a 30-nation psychological study* (Eds. J. Georgas, J. W. Berry, F. J. R. van de Vijver, Ç. Kağıtçıbaşı, Poortinga, Y. H., pp. 467-475). UK: Cambridge University Press.
- Ataca, B. ve Sunar, D. (1999). Continuity and change in Turkish urban family life. *Psychology & Developing Societies*, 11(1), 77-90.
- Ayçiçeği-Dinn, A. ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). The value of children for parents in the minds of emerging adults. *Cross-Cultural Research*, 44(2), 174-205.
- Beşpınar, F. U. (2014). Türkiye’de evlilik. M. Turğut ve Feyzioğlu, S. (Ed.), *İçinde Türkiye Aile Yapısı Araştırması Tespitler Öneriler* (112-167). İstanbul: Çizge Tanıtım ve Kırtasiye Ltd. Şti.
- Beşpınar, F. U. ve Beşpınar, L. Z. (2017). Türkiye’de hane halkı yapıları ve evlilik pratiklerinde ikili resim: Geleneklerin yanı sıra değişimin yansımaları. *Nüfusbilim Dergisi / Turkish Journal of Population Studies*, 39, 109-149.
- Bhugra, D., & De Silva, P. (2000). Couple therapy across cultures. *Sexual and Relationship Therapy*, 15, 183- 192.
- Bornstein, M. H., & Güngör, D. (2009). Organizing principles and processes from developmental science for culture and caregiving. In S. Berkman and A. Aksu-Koç (Eds.), *Perspectives on Human Development, Family, and Culture* (69-85). New York: Cambridge University Press.
- Carr, A. (2006). *Family therapy concepts process and practice* (2nd Ed.). NY: John Wiley.
- Cheung, F. M. (2000). Deconstructing counseling in a cultural context. *Journal of Counseling Psychologist*, 28, 123-132.

- Corey, G. (1996). *Theory and practice of counseling and psychotherapy*. Australia: Thomson/Brooks/Cole.
- Crippen, C. L. (2011). *Working with intercultural couples and families: Exploring cultural dissonance to identify transformative opportunities*. Paper based on a program presented at the 2011 American Counseling Association Conference and Exposition, March 23-27, 2011, New Orleans, LA.
- Çavlin, A. (2014). Türkiye’de boşanma. M. Turğut ve Feyzioğlu, S. (Ed.), *İçinde Türkiye Aile Yapısı Araştırması Tespitler Öneriler (197-206)*. İstanbul: Çizge Tanıtım ve Kırtasiye Ltd. Şti.
- Çelik, N. ve Murat, G. (2014). Türkiye’de iç göç sorununa yeni bir yaklaşım: Stratejik iç göç yönetimi. *İstanbul Üniversitesi İşletme İktisadi Enstitüsü Dergisi*, 76, 45-61.
- Doğan, İ. (2009). *Dünden Bugüne Türk Ailesi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- Dökmen, Z. Y. (2010). *Toplumsal Cinsiyet - Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Durdu, Z. ve Yelboğa, Y. (2016). Türkiye’de çocuk gelinler üzerine bir araştırma: Mersin örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(44), 800-807.
- Dwairy, M. (2006). *Counseling and Psychotherapy with Arabs and Muslims: A Culturally Sensitive Approach*. Columbia University New York and London: Teachers College Press.
- Erdur-Baker, Ö. (2007). Psikolojik danışma ve kültürel faktörler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(27), 109-122.
- Estrada, A. U., Durlak, J. A., & Juarez, S. C. (2002). Developing multicultural counseling competencies in undergraduate students. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 30(2), 110-124.
- Fışlıoğlu, H. (2001). Consanguineous marriage and marital adjustment in Turkey. *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, 9(2), 215-222.
- Fişek, G. O. ve Kağıtçıbaşı, C. (1999). Multiculturalism and psychotherapy: The Turkish case. In P. B. Pedersen (Ed.), *Multiculturalism as a fourth force*. (pp. 75–92), Philadelphia: Brunner/Mazel.
- Georgas, J. (2006). Families and family change. In *Families across Cultures A 30-Nation Psychological Study* (Eds. J. Georgas, J. W. Berry, F. J. R. van de Vijver, Ç. Kağıtçıbaşı, Poortinga, Y. H., pp. 3-51). UK: Cambridge University Press.
- Gladding, S. T. (2011). *Aile terapisi tarihi, kuram ve uygulamaları* (D. D. Kepir, F. Arıcı, İ. Keklik, Ö. H. Avcı, Ö. Ulaş, S. D. Zorbaz, S. Kızıldağ, T. Acar, Çev.). Ankara Türk PDR Derneği Yayınları.
- Goldenberg, I., & Goldenberg, H. (1991). *Family therapy an overview*. California: Brooks/Cole Publishing Company Pacific Grove.
- Gökkaya, V. B. (2011). Türkiye’de kadına yönelik ekonomik şiddet. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12(2), 101-112.
- Güçük, S., Günher Arıcı, S., Akan, Z., Arıcı, V. ve Alkan, S. (2010). Van ilindeki çok eşlilik oranları ve etkileyen faktörler: Kesitsel çalışma. *Kartal Eğitim ve Araştırma Hastanesi Tıp Dergisi*, 11(3), 127-133.
- Gülerce, A. (1996). *Türkiye’de ailelerin psikolojik örüntüleri*. İstanbul: Boğaziçi Matbaası.

- Gülerce, A. (2007). *Dönüşümsel Aile Modeli ve Türkiye’de ailelerin psikolojik örüntüleri*. İstanbul: Boğaziçi Matbaası.
- Holaday, M., & Leach, M. M. (1994). Multicultural counseling and intrapersonal value conflict: A case study. *Counseling & Values, 38*(2), 136-143.
- Holcomb-McCoy, C. (2004). Assessing the multicultural competence of school counselors: A checklist. *Professional School Counseling, 7*(3), 178- 184.
- İlhan-Tunç, A. (2009). Kız çocuklarının okula gitmeme nedenleri Van ili örneği. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 4*(1), 237-269
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). *Family and human development across cultures: A view from the other side*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). *Kültürel psikoloji kültür bağlamında insan ve aile*. İstanbul: Evrim Yayınevi ve Tic. Ltd Şti.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2002). Cross-cultural perspectives on family change. In Liljestrom R. & Özdalga E. (Eds.) *Autonomy and dependence in the family: Turkey and Sweden in critical perspective*. İstanbul: Swedish Research Institute.
- Kağıtçıbaşı, Ç. ve Cemalcılar, Z. (2014). *Dünden bugüne insan ve insanlar sosyal psikolojiye giriş*. İstanbul: Evrim yayınevi.
- Kağnıcı, D. Y. (2013). Çok kültürlü psikolojik danışma eğitiminin rehberlik ve psikolojik danışmanlık lisans programlarına yerleştirilmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 5*(40), 222-231.
- Kağnıcı, D. Y. (2011), Teaching multicultural counseling: An example from a Turkish counseling undergraduate program. *Eurasian Journal of Educational Research, 44*, 111-128.
- Kalav, A. (2012). Namus ve toplumsal cinsiyet. *Mediterranean Journal of Humanities, 2*, 151-163
- Karacan, E. ve Kazak-Berument, S. (2012). Yetişkin gelişiminin anababalık rolleri açısından niteliksel olarak incelenmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12*(3), 137-152.
- Kararırmak, Ö., ve Aydın, G. (2007). Yapılandırmacı yaklaşım: Çağdaş psikolojik danışma anlayışını ve uygulamalarını biçimlendiren bir güç. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 27*, 91-108.
- Karaşar, B. ve Öğülmüş, S. (2016). Sosyal onay ihtiyacı ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik analizi. *Ege Eğitim Dergisi, 17*(1), 84-104.
- Karkıner, N. (2011). Türkiye’de aile kurumu ve nüfusla ilgili sorular. İçinde Z. Sungur (Ed.), *Türkiye’nin Toplumsal Yapısı* (s. 62-83). Eskişehir: TC. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Keklik, İ. (2009). Attitudes toward seeking professional psychological help: A comparative study of Turkish and American graduate students. *Eurasian Journal of Educational Research, 37*, 159-173.
- Kocabaşoğlu, N. ve Aliustaoğlu, S. (2003). Stigmatizasyon. *Yeni Symposium, 41*(4), 190-192.
- Krause, I-B. (2002). *Culture and system in family therapy*. NY: Karnac.
- Kurter, M. F., Jencius, M., & Duba, J. D. (2004). A Turkish perspective on family therapy: An interview with Hürol Fisiloğlu. *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families, 12*(3), 319-323.

- Locke, D. C. (1990). A not so provincial view of multicultural counseling. *Counselor Education and Supervision, 30*, 18-25.
- McGoldrick, M., & Giordana, J. (1996). Overview: Empathy and family therapy. In M. McGoldrick, J. Giordano, & J. A. Pearce (Eds.), *Ethnicity and Family Therapy* (pp. 1-27). NY: Guilford.
- Mocan-Aydın, G. (2000). Western models of counseling and psychotherapy within Turkey: Crossing cultural boundaries. *The Counseling Psychologist, 28*(2), 281-298.
- Olver, K. (2012). Multicultural couples: Seeing the world through different lenses. In P. A. Robey, R. E. Wubbolding, J. Carlson (Eds.), *Contemporary Issues in Couples Counseling A Choice Theory and Reality Therapy Approach* (pp. 33-47). NY: Routledge.
- Osch, Y., Breugelmans, S. M., Zeelenberg, M., & Bölük, P. (2013). A different kind of honor culture: Family honor and aggression in Turks. *Group Processes Intergroup Relations, 16*(3), 334-344.
- Özbay, Y., Terzi, Ş. Erkan, S. ve Çankaya, Z. C. (2011). Üniversite öğrencilerinin profesyonel yardım arama tutumları, cinsiyet rolleri ve kendini saklama düzeyleri. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, 1*(4), 59-71.
- Öztürk, E. (2014). Türkiye’de aile, şiddet ve kadın sığınma evleri. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, 3*(7), 39-55.
- Pearce, E., & Mulzac, A. (2009). *Strategies for working with culturally diverse couples in the hope focused couples approach*. Regent University Hope Project, Erişim tarihi 04.01.2014,
[http://j.b5z.net/i/u/2043019/i/Strategies for Working with Culturally Diverse Couples in HFCA.pdf](http://j.b5z.net/i/u/2043019/i/Strategies%20for%20Working%20with%20Culturally%20Diverse%20Couples%20in%20HFCA.pdf)
- Pedersen, P.B., & Ivey, A. (1993). *Culture centered counselling and interviewing skills*. USA: An Imprint of Greenwood Publishing Group.
- Pinsof, W. M., & Lebow, J. L. (2005). *Family Psychology, the Art of the Science*. US: Oxford University Press.
- Pope-Davis, D. B., & Constantine, M. G. (1996). MCT Theory and implications for practice. In D. W. Sue, A. E. Ivey, P. B. Pedersen (Eds.), *A Theory of Multicultural Counseling & Therapy* (pp. 112-122). California: Brooks/Cole Publishing Company.
- Pope-Davis, D. B., Reynolds, A. L., Dings, J. G., & Nielson, D. (1995). Examining multicultural counseling competencies of graduate students in psychology. *Professional Psychology Research and Practice, 26*, 322-329.
- Repetto, E. (2002). Cross-cultural counseling: Problems and prospects. *Orientación y Sociedad, 3*, 1-17.
- Rigazio-Digilio, S. A., Ivey, A. E., Kunkler-Peck, K. P., & Grady, L. T. (2005). *Community genograms using individual, family, and cultural narratives with clients*. New York and London: Teachers College Columbia University.
- Sezer, S. (2017). Çok Kültürlü Psikolojik Danışma Dersi’nin PDR öğrencilerinin çok kültürlü bakış açıları üzerindeki etkisi. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi, 57*(15), 9-30.
- Stampley, C., & Slaght, E. (2004). Cultural counter transference as a clinical obstacle. *Smith College Studies in Social Work, 74*, 333-347.
- Sue, D. W., & Sue, D. (2008). *Counseling the culturally diverse: theory and practice* (5th Edition). New York, NY: John Wiley & Sons.

- Sue, D. W., Ivey, A. E., & Pedersen, P. B. (1996). *A Theory of Multicultural Counseling & Therapy*. California: Brooks/Cole Publishing Company.
- Sue, D. W., Arredondo, P., & McDavis, R. J. (1992). Multicultural counseling competencies and standards: A call to the profession. *Journal of Counseling Development*, 70(4), 477-484.
- Sullivan, C., & Cottone, R. R. (2006). Culturally based couple therapy and intercultural relationships: A review of the literature. *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, 14(3), 221-225.
- Sunar, D. ve Fişek, G. O. (2005). Contemporary Turkish families. In U.Gielen and J.Roopnarine (Eds). *Families in Global Perspective* (p.169-183). New York: Allyn & Bacon/Pearson.
- Sungur, Z. (2011). Türkiye’de kültür ve kültürel değişim. İçinde Z. Sungur (Ed.), *Türkiye’nin toplumsal yapısı* (s. 28-60). Eskişehir: TC. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Şahan, B. ve Akbaş, T. (2017). Sistemik psikoterapi temelli grupla psikolojik danışma oturumlarının katılımcıların ayrışma bireyleşmeye yönelik farkındalıkları açısından incelenmesi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 67-95
- Şen, M. (2014). Türkiye’de iç göçlerin neden ve sonuç kapsamında incelenmesi. *Çalışma ve Toplum*, 40(1), 231-256.
- Tezcan, M. (2000). *Türk aile antropolojisi*. Ankara: İmge Yayınları.
- Topkaya, N. (2014). Psikolojik yardım almaya ilişkin tutumu yordamada cinsiyet, psikolojik yardım alma nedeniyle kendini damgalama ve sosyal damgalanma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(2), 471-487.
- Topkaya, N. ve Kağnıcı, D. Y. (2012). Psikolojik yardım alma niyeti: Bir model testi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 27 (69), 101-117.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2011). *Türkiye’de aile yapısı araştırması*. TC. Başbakanlık Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. Ankara: Afşaroğlu Matbaası.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2017). *Aile yapısı araştırması*. Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü.
- Van Rooij, F. B., Van Balen, F., & Hermanns, J. M. A. (2009). The experiences of involuntarily childless. *Qualitative Health Research*, 195, 621-632.
- Vontress, C. E., & Jackson, M. (2004). Reactions to multicultural counseling competencies debate. *Journal of Mental Health Counseling*, 26, 74-80.
- Wright, N. (2003). *Crisis & trauma counseling*. USA: Regal Books.
- Yağmurlu, B., Çıtlak, B., Dost, A. ve Leyendecker, B. (2009). Türk annelerin çocuk sosyalleştirme hedeflerinde eğitime bağlı olarak gözlemlenen farklılıklar. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(63), 1-15.
- Yeşilyaprak, B. (2009). Türkiye’de psikolojik danışma ve rehberlik alanının geleceği: Yeni açılımlar ve öngörüler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 42(1), 193-213.

EXTENDED ABSTRACT

Societies are much more diversified as a result of increasing in communication channels with the development of technology, facilitation of international transportation and increasing immigration. To meet people from different cultures in different countries and married couples from various cultures has become a usual situation. These changes are also reflected in the psychological counseling process. Especially, the value patterns of the client and counselor

affect the psychological counseling process and can turn into the most important disabilities of the process (Corey, 1996). In this context, cultural factors in family counseling, characteristics of cultural sensitive counselor and cultural characteristics in Turkish family life are examined in this study.

Cultural Factors in Family Counseling

It is very difficult for many counselors to consult people in different cultures. This source of difficulty is sometimes caused by the cultural differences between the counselor and the client, and sometimes caused by the cultural differences between the couples in family counseling (Olver, 2012). Families from different ethnic groups or subcultures will internalize the problem-solving skills, rules, roles and routines of their culture. Because couples may have different belief systems about family life, parental child relationships and family ties, they will exhibit this attitude in their behavior. Problem that family members experience may be due to cultural influences (Carr, 2006).

Pearce and Mulzac (2009) emphasize that a cultural assessment must be made while working with families with different cultures. Asked questions must be directed at how each of the partners perceives the problem. The compulsory role of cultural values and norms should be clarified by asking what the role of each spouse at home. What extent the spouses are influenced by their cultural norms in their relation, what kind of expectations they have before and after their marriage, how the spouses chose each other, what responsibilities each spouse has, views about the sexual relations and what kind of expectations each other has in their relations should be questioned.

What Does Family Counselor Need To Be Attention?

Olver and Baugh (2006, cited in Olver, 2012) state that people often cannot be aware of their own cultural effects and this will lead them to consider their culture as "normal". However, this unquestioning acceptance can cause the wrong evaluation of clients' feelings, thoughts and attitudes and perceiving more pathologic than they are (McGoldrick, & Giordano, 1996). The counselor's values, thoughts and beliefs will influence the counseling process. The counselor firstly knows his/her own culture and evaluates prejudices against differences between cultures, attitudes towards ethnic, racial, cultural, sexual preferences, families with different problems, gender roles, types of relationships. She/he should be aware of how these thoughts can affect his/her own life and his/her work with the families (Stampley, & Slaght, 2004).

The individual's psychological functioning is influenced by the social and cultural values. These values of society need to be examined to evaluate this functionality. The client's and counselor's system, whether individuality and sociality are in balance, the individual, social and universal dimensions of the client's existence must be taken into account in the course of therapy (Sue and Sue, 2008). It is necessary to work with the client's needs when he/she perceives himself/herself as culturally different and cultural identity is at the forefront (Vontress, & Jackson, 2004).

Cultural Properties of Family Life in Turkey

In general Turkish family structure is traditional, authoritarian and patriarchal. Family relationships and kinships are known as important social supports. The marriage of individuals from different religions, cultures and social status is not forbidden in Turkey. In fact marriage to cousins, consanguineous marriages, marriage with the deceased brother's wife is free. However, problems may arise between families when individuals with different denominations or ethnic backgrounds want to marry (Fışıloğlu, 2001, Kurter, Jencius, & Duba, 2004). The age of marriage increases for both men and women with the increase in education level. Nevertheless, marriage at childhood is too much to be underestimated. (Doğan, 2009; Kağıtçıbaşı, 2000). The relationship between spouses in traditional families is largely focused

on economic livelihood and children's existence. The role of motherhood is more prominent (Gökkaya, 2011). This is usually not observed in families with both partners working and having a higher education level (Kağıtçıbaşı, 1982, cited in, Ataca, 2006).

The great majority of people in Turkey tend to have a strong religious belief. They have strong beliefs that fortune, fate, good or bad come from Allah. They usually try to overcome their problems with these beliefs without getting professional help even when they meet an emotional problem (Mocan-Aydın, 2000). But at the same time, these beliefs can also prevent them from getting professional support. Divorce within the Turkish family structure is not a highly accepted phenomenon (Karkıner, 2011). Divorces mostly take place in urban settlements (Doğan, 2009). Another factor that causes spouses to avoid divorce is having children (Karacan, & Kazak-Berument, 2012). There is a common belief that children are strengthening marriage, especially among Turkish families living in rural areas (Ayçiçeği-Dinn, & Kağıtçıbaşı, 2010). It is accepted behavior that the child is dependent on the family. Both the family and the community welcome and appreciate this kind of behavior (Kurter, Jencius, & Duba, 2004). Domination of closed implicit rules, preference of indirect ways rather than direct communication, avoidant behavior from conflict is taken into account as communication patterns (Gülerce, 1996). Speaking of some subjects is not welcomed. Inability to express all feelings and closed system lead people to more defensive behaviors although positive emotions are shown both verbally and physically (Gülerce, 2007). The notion of honor attributed to women. Men try to control sexual behaviors of women in close relatives. Their honor is injured and lost when they cannot control. Male and female relationships are considered healthy behaviors among the families having higher education and socio-economic levels. These families leave young people autonomous to take their own decisions (Ataca, 2006).

Suggestions

Counselors who do not have enough knowledge and skills to work with clients from different cultures pose a risk of harming the client as well as acting unethically (Estrada, Durlak, & Juarez, 2002). Yeşilyaprak (2009) states that multicultural consultation approaches should gain importance under changing Turkey conditions. In order to do this, the counselor must first be aware of his/her own cultural values, evaluate own family system, be aware of his/her own beliefs, be able to evaluate herself/himself in working individuals with different ethnic language religions and racquets (Holcomb-McCoy, 2004, Pope-Davis, Reynolds, Dings and Nielson, 1995). This can only be achieved through adequate supervision (Bhugra, & De Silva, 2000).